

TC.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KARADENİZ'İN GÜVENLİĞİ VE KARADENİZ EKONOMİK
İŞBİRLİĞİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: Tülin KARAMAN

İstanbul, 2009

TC.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**KARADENİZ'İN GÜVENLİĞİ VE KARADENİZ EKONOMİK
İŞBİRLİĞİ**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Tülin KARAMAN
Öğrenci No:
060771128

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

İstanbul, 2009

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and içerim. / /

Tülin KARAMAN

KARADENİZ'İN GÜVENLİĞİ VE KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

Tezi Hazırlayan: Tülin KARAMAN

Özet

Karadeniz bölgesinde, 1989'da Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşü ve 1990'lı yılların sonuna doğru SSCB'nin dağılması ile birlikte dengeler değişmiş ve bölgede jeostratejik ve jeopolitik konum yeniden şekillenmeye başlamıştır. Günümüzde ise Karadeniz bölgesine önem artmış ve yalnızca bölgesel aktörlerin değil uluslararası aktörlerinde ilgi odağı haline gelmiştir. AB için Karadeniz'in önemi, bölgenin enerji koridoru olması ile , ABD'nin ise Karadeniz'e ilgisi 11 Eylül sonrası terörle mücadele kapsamında açıklanmaktadır. Bölgenin jeopolitik öneminin artması beraberinde Karadeniz'de güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasında bölgesel aktörler mi yoksa uluslararası aktörler mi etkin olacak sorusunu akla getirmektedir. Bu bağlamda Karadeniz'in güvenliğini sağlamak için AB, ABD(NATO) ve diğer uluslararası kuruluşlar çalışmalar yaparken, Türkiye ise bölge güvenliğinin Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerle sağlanması gerektiğini savunmaktadır. (Montrö Boğazlar Sözleşmesi dahilinde) Bu nedenle, Türkiye KEİ, BLACKSEAFOR ve KUH gibi yapılanmaları güvenliği sağlamada bir araç olarak görmektedir. Karadeniz güvenliğinin sağlanması kıyıdaş ülkeleri tek çatı altında toplayabilmiş KEİ ile mümkün gözükmektedir.

Bu tez çalışmasında; Karadeniz'in değişen jeopolitiğine paralel olarak artan güvenlik ihtiyacının , bölgesel işbirliği olan KEİ ile sağlanabileceği ve Türkiye'nin öncülüğünde kurulan “Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin”, “Karadeniz Güvenlik İşbirliği'ne” dönüşmesi için KEİ'de ne gibi değişikliklere gidilmesi gerektiği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Geniş Karadeniz Bölgesi, KEİ, BLACKSEAFOR, KUH, Karadeniz'in Güvenliği

SECURITY OF BLACK SEA AND ECONOMIC COOPERATION OF BLACK SEA

Thesis prepared by: Tülin KARAMAN

Summary

In the year of 1989, with the fall of communism in Eastern Europe and towards the end of 90's the separation of SSCB balances have been changed in Black sea region and geopolitical position started to reform. In our day, Importance given to Black sea region has increased and has become the center of attention of not only regional actors but also international actors. The importance of Black sea for US is explained as for its being energy corridor and for USA, within the scope of war against terrorism post- 11 September. Along with the increasing geopolitics importance of the region , the question comes to mind considering whether regional actors or international actors will be effective in the fulfillment of safety needs of Black sea. In this respect, while US, USA (NATO) and other international institutions are working through in order to provide the security of Black sea US, USA (NATO) and other international institutions, Turkey argue that regional security needs to be provided by riparian countries. (within the compass of Montreux Straits Convention). For this reason Turkey sees the configurations such as KEİ, BLACKSEAFOR and KUH as a means of providing security. Security of Black sea seem possible by KEİ which gathered riparian countries under a single roof.

In this thesis work, Increasing need of security in parallel with the changing geopolitics of Black sea may be provided by KEİ, a regional cooperation, and what kind of changes in KEİ need to be rang concerning the conversion of Black Sea Economic Cooperation into Black Sea Security Cooperation which are founded under the leadership of Turkey are analysed.

Key Words: Black Sea, Wide Black Sea Region, KEİ, BLACKSEAFOR, KUH, Security of Black Sea

KARADENİZ'İN GÜVENLİĞİ VE KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)	
Tablolar Listesi	III
Şekiller Listesi	IV
Kısaltmalar	V
Giriş	1

I.BÖLÜM

BUGÜNKÜ KARADENİZ

1. KARADENİZ BÖLGESİ'NİN COĞRAFI TANIMI VE JEOPOLİTİK ÖNEMİ	3
1.1. Karadeniz'in Coğrafi Tanımı ve Geniş Karadeniz Bölgesi	3
1.2. Karadeniz'in Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi	4
1.3. Karadeniz'in Artan Önemi	4
2. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ	9
2.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Kuruluşu	9
2.2. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Yapısı	10
2.2.1. KEİ Dışişleri Bakanları Konseyi	11
2.2.2. KEİ Parlamenter Asamblesi (KEİPA)	12
2.2.3. KEİ Konseyi	13
2.3. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Amaçları	15
2.4. KEİ'nin Kuruluşundan İtibaren Gerçekleştirdiği Projeler	16
2.5. KEİ'nin Bölgesel ve Uluslararası Kuruluşlarla İşbirliği ve Diğerleri	19
2.5.1. KEİ-OECD İşbirliği -Karadeniz ve Orta Asya Ekonomik Görünümü (BSECAO)	19
2.5.2. UNDP ile Ortaklaşa Gerçekleştirilmesi Öngörülen Karadeniz Ticaret ve Yatırımı Teşvik Programı	20

II.BÖLÜM**KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ BÖLGESİ GÜVENLİK SORUNLARI VE
ULUSLARARASI KARADENİZ POLİTİKALARI**

1. KARADENİZ ÇEVRESİNDEKİ MEVCUT KRİZ BÖLGELERİ	22
1.1. Gürcistan- Güney Osetya- Rusya Savaşı	22
1.2. Gürcistan- Abhazya Sorunu	25
1.3. Azerbaycan- Dağlık Karabağ- Ermenistan Sorunu	27
1.4. Moldova- Transdinyester Sorunu	29
2. BÖLGE DIŞI ve BÖLGESEL AKTÖRLERİN KARADENİZ POLİTİKASI	33
2.1. ABD'nin Karadeniz Politikası ve Montrö Sözleşmesini İhlal Girişimleri	33
2.2. AB'nin Karadeniz Politikası	35
2.3. Rusya'nın Karadeniz Politikası	36
3. KARADENİZ'DE BUGÜNKÜ GÜVENLİK YAPILANMALARI	40
3.1. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)	40
3.1.1. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu'nun Kuruluşu	41
3.1.2. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu'nun Görevleri	41
3.1.3. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu'nun Faaliyetleri	42
3.2. Karadeniz Uyumu Harekatı (OPERATION BLACK SEA HARMONY)	44
3.2.1. Karadeniz Uyumu Harekatı'nın Kuruluşu	44
3.2.2. Karadeniz Uyumu Harekatı'nın Görevleri	45
3.3. Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler (GGAÖ)	47
3.4. GUAM (Gürcistan, Azerbaycan, Ukrayna, Moldova)	48
3.5. Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu	49

III.BÖLÜM

KARADENİZ'DE GÜVENLİĞİN TÜRKİYE AÇISINDAN PARAMETRELERİ VE KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ'NİN KARADENİZ GÜVENLİĞİNE ETKİSİ

1. KARADENİZ BÖLGESİNDE DEĞİŞİMLER	51
1.1. Montrö (Montreux) Boğazlar Sözleşmesi	51
1.2. Türkiye'nin Karadeniz Güvenlik Politikaları ve Değerlendirilmesi	53
2. BÖLGE ÜLKELERİNİN KONUMU VE KEİ	54
2.1. Ukrayna	54
2.2. Bulgaristan	56
2.3. Romanya	56
2.4. Ermenistan	57
2.5. Gürcistan	58
2.6. Moldova	59
2.7. Azerbaycan	59
3. NASIL BİR KEİ?	60
3.1. KEİ'nin Gerçekleştirdiği Projeler	60
3.2. KEİ Karadeniz Güvenlik İşbirliği'ne Doğru	61
3.3. KEİ'nin Bölgesel Güvenliğe Etkisi	61
3.4. KEİ'nin Etkinleşmemesinin Sebepleri ve KEİ'de Yapılması Gereken Değişiklikler	63
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	70
ÖZGEÇMİŞ	75

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo No :</u>	<u>Sayfa</u>
1. Bölgesel Ticaret Ortak Olmadan Önce Devletlerarası Çatışmalı Sorunlara Sahip Olan Ülkeler	40
2. Aynı Entegrasyon Dâhilinde Olup Çatışmalı Sorunları Bulunan Ülkeler	40
3. BLACKSEAFOR Aktivasyonları	43

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
1. Karadeniz Haritası	3
2. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (BSEC)	9

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.k.	Adı Geçen Kitap
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ACTIVE ENDEAVOUR	Aktif Çaba Harekatı
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
bkz	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BSEC	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
BLACKSEAFOR	Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Kuvveti
BLACK SEA HARMONY	Karadeniz Uyumu Harekatı
COMECON	Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi
ECOWAS	Batı Afrika Ekonomik Topluluğu
ECO	Ekonomik İşbirliği Örgütü
GUAM	Gürcistan- Ukrayna- Azerbaycan- Moldova
GUUAM	Gürcistan-Ukrayna-Özbekistan-Azerbaycan- Moldova
IMF	Uluslararası Para Fonu
KEİT	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
KUH	Karadeniz Uyumu Harekatı
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
OPERATION ACTIVE ENDEAVOUR	Aktif Çaba Harekatı
RF	Rusya Federasyonu
SAARC	Güney Asya Bölgesel İşbirliği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
vb	Ve Benzeri

GİRİŞ

Kafkasya ve Orta Asya'nın Batı'ya açılan kapısı olan ve aynı zamanda Batı'ya Karadeniz'den aktarılan enerji kaynaklarının geçiş koridoru olan Karadeniz, uluslararası güç mücadelesinin yeni odağı haline gelmiştir. Günümüzde Karadeniz Bölgesi artık uluslararasılaşmıştır. 11 Eylül sonrasında ABD, Ortadoğu'ya yönelik amaçlarını gerçekleştirmede bu coğrafyadan yararlanmaktadır. Karadeniz'e kıyısı olan ülkelere Romanya (Köstence) ve Bulgaristan (Burgaz)'a üsler kurması bunun göstergesidir. AB'nin enerji ihtiyaçlarının artması ve bölgenin enerji bakımından zenginliği, geçiş koridoru olması , AB'yi ve ABD'yi bölge güvenliği üzerinde çalışmalara itmiştir.

Bu çalışmada Karadeniz'in değişen jeopolitik konumu sonucunda, bölgede doğan güvenlik açığının bölgesel örgütler tarafından mı yoksa uluslararası yapılanmalar tarafından mı sağlanacağı sorusuna, son dönemde Karadeniz'in güvenliği ile ilgili yayınlanan kitaplar, makaleler ve raporlar ışığında resmi kurumların ve bölgesel oluşumların internet kaynaklarından da yararlanılarak, cevap aranmıştır.

Birinci bölümde Geniş Karadeniz Bölgesi'nin tanımı, Karadeniz'in değişen jeopolitik önemi ve KEİ'ye değinilmiştir.

İkinci bölümde Karadeniz'de mevcut kriz bölgeleri ve bölgede oluşturulan güvenlik yapılanmaları incelenmiş, Türkiye'nin Karadeniz'in güvenliğini sağlamada bölgesel oluşumları BLACKSEAFOR, KUH ve KEİ'yi bir araç olarak gördüğüne değinilmiş, AB, Rusya ve ABD'nin bölge politikaları değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, Türk Boğazlarının statüsünü belirleyen Montrö Sözleşmesi'nin son Gürcistan-G.Osetya savaşı beraberinde tartışmaya açılmak istenmesinin, asıl sebebi olan ABD (NATO)'nin bölgeye yerleşmek olduğu analizi yapılmış, Rusya'nın Türkiye'de Karadeniz politikasıyla birlikte ortak tavır takındığı belirtilmiştir. Karadeniz'in güvenliğinin sağlanması ve bölgesel sorunlarının çözümünde Rusya'nın mevcut KEİ zeminini desteklediği gözlemlenmiştir. Türkiye Karadeniz Güvenliği'ni sağlamada, bölgeye girmek isteyen, ABD (NATO)'yi Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin verdiği hakla istememektedir.

Türkiye, Karadeniz'in güvenliğini sağlamada bölge dışı aktörlerin bölgeye girmesine karşı çıkmaktadır. Türkiye Karadeniz'de oluşan bu güvenlik boşluğunu doldurmada, bölgesel işbirliği örgütlerini desteklemektedir. Bu bağlamda en uygun zeminin de KEİ olabileceği incelenmiştir. Ayrıca Karadeniz'e kıyısı olan bölge ülkelerinin konumları ve KEİ'ye bakış açıları da incelenmiştir. Son olarak da KEİ'nin dönüşüm süreciyle birlikte etkinleştirilmesi, kurumsal alt yapısının tamamlanması ve Türkiye'nin izlemesi gereken Karadeniz politikası incelenmiş ve tavsiyeler sunulmuştur.

I.BÖLÜM

BUGÜNKÜ KARADENİZ

1. KARADENİZ BÖLGESİ'NİN COĞRAFI TANIMI VE JEOPOLİTİK ÖNEMİ

1.1. Karadeniz'in Coğrafi Tanımı ve Geniş Karadeniz Bölgesi

Harita: 1 KARADENİZ HARİTASI

KAYNAK: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Black_Sea_map.png (16.04.2009)

Karadeniz, Türkiye'nin kuzeyinde ve Avrupa'nın güney doğu uzantısında bulunur. Türk Boğazları, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Akdeniz üzerinden çok uzaklara, Atlantik Okyanusu'na kadar bağlanır.¹ Azov Denizi dışarıda bırakıldığında 436.400 kilometre karelik bir alanı kapsayan Karadeniz, coğrafi konum itibariyle, Avrupa ve Asya'yı birleştiren Doğu-Batı ekseninde olduğu kadar, Rus steplerini sıcak denizlere bağlayarak Kuzey-Güney ekseninde de başat bir rol oynamaktadır. Karadeniz, 1992'de açılan Ren-Tuna kanalı ile

¹ Buttanrı, B., Bölgesel Güç Karadeniz, İstanbul, 2004, s.17.

Kuzey Denizi'ne, Volga-Don kanalı ile de Hazar Denizi'ne bağlanmıştır.² Bu kanalların açılmasıyla Türk boğazlarının ve Karadeniz'in önemi daha da artmıştır. Rusya Federasyonu ve Türkiye dışında diğer ülkelerin başka denizlere kıyısı yoktur. Karadeniz'e sahildar ülkeler açık denizlere Türk Boğazları aracılığı ile ulaşabilmektedir.³

Geniş Karadeniz Bölgesi, Avrupa- Atlantik sistemini Hazar enerji kaynakları ve Orta Asya devletleri ile bağlayan Avrupa-Asya enerji koridorudur.⁴ Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin (Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya, Gürcistan) yanısıra, Arnavutluk, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Yunanistan, Makedonya, Moldova, Sırbistan ve Karadağ gibi Güney-Doğu Avrupa'dan Hazar Denizi'ne kadar bölgedeki siyasi gelişmeleri etkileyebilen ve de bu gelişmelerden etkilenen ülkeleri kapsamaktadır.⁵

Geniş Karadeniz Bölgesi'nin tanımsal olarak ele alınmasında bir diğer yaklaşım olarak, kimi yorumcular özellikle NATO'nun yeni güvenlik anlayışı çerçevesinde genişlemesi paralelinde Hazar'ın batı kıyıları ve Kafkasları içine alacak şekilde Baltık denizinden Balkanlara kadar yayılan⁶ bölgeyi Geniş Karadeniz Bölgesi olarak adlandırmaktadırlar.

ABD, bu bölgeye ağır krizler geçiren Orta Doğu'nun ve Hazar Denizi'nin çok zengin enerji kaynaklarına giden stratejik koridor gözüyle bakmaktadır. Bölge, doğudan batıya uzanan enerji nakil hatları nedeniyle taşıdığı önemin yanısıra küresel ekonominin motoru Çin ile büyük pazar Avrupa Birliği'ni bağlayan bir köprü olarak "21. Yüzyılın İpek Yolu" olmaya adaydır.⁷

1.2. Karadeniz'in Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi

Karadeniz ve Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin oluşturduğu coğrafyanın bir "bölge" olarak ortaya çıkması ve 1990'lı yılların başından itibaren jeopolitik öneminin artması birden çok aşamada gerçekleşmiştir.⁸

² Aydın, M., Türkiye'nin Avrasya Macerası, Ankara, 2007, s.215.

³ Buttanrı, a.g.k., s.17.

⁴ <http://eski.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/bulten/karadenizbulteni002.pdf> (16.04.2009)

⁵ Aydın, a.g.k., s.216.

⁶ Kandemir, E., Uluslararası Sistemin Yeni Düzen Arayışında Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği, İstanbul, 2008, s.102.

⁷ <http://eski.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/bulten/karadenizbulteni004.pdf> (16.04.2009)

⁸ Aydın, a.g.k., s.216.

Karadeniz’de , Sovyetler Birliği’nin 1991 yılında dağılması ve Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile birlikte birinci jeopolitik değişim gerçekteleşmiştir. Bu jeopolitik değişim Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) teşkilatının kuruluşuna zemin oluşturmuştur. Karadeniz’in jeopolitik öneminin artmasındaki bir diğer aşamada ikinci jeopolitik değişimin halen devam etmekte olmasıdır. İkinci jeopolitik değişim ise 21.yüzyılın başında, NATO, ABD ve Avrupa Birliği’nin (AB) Karadeniz Bölgesine ilgisinin artması ve bu bölgeye girmesiyle başlamıştır. Batılı güçlerin bu bölgeye olan ilgilerinin artmasının başlıca nedenleri enerji politikaları, 11 Eylül sonrası değişen güvenlik politikaları ve küreselleşen dünya ekonomisinin dinamikleridir.⁹

Karadeniz, çağdaş jeopolitik teorilere göre, önemli bir bölge konumundadır. Zira Mackinder’in “kara hakimiyet teorisi”ne göre, “merkez” bölgesine en kolay ulaşımı sağlayacak konumda olan Karadeniz, Spykman’ın “kenar kuşak teorisi’ne” göre de Avrupa’yı Ortadoğu ve Asya’ya bağlamaktadır. Mahan’ın “deniz hakimiyet teorisi’ne göre ise, Karadeniz’e hakim olan güç, bölgeyi kontrol edecek coğrafi konuma sahip olur. Schaklian’ın “hava hakimiyet teorisi’ne göre de, Karadeniz, merkez bölgesine ve dünya adasına hakim olacak bir coğrafi konumdadır. Huntington’ın “uygarlıklar çatışması” tezinde savunduğu biçimiyle, kültür ve uygarlığın, insanlar ve ülkeler arasındaki ilişkileri etkileyen en önemli faktör olduğu düşünülmesi bile, Müslüman dünyası ile Ortodoks dünyasını birbirinden ayıran çizginin Karadeniz’den geçtiği ve bu bağlamda jeokültürel açıdan bir fay hattı oluşturduğu söylenebilir. Mackinder’in jeopolitik kalpgahında merkezi bir yerde bulunan Karadeniz, birçok etnik ve siyasal sorunlarıyla birlikte, Avrupa tarihinin biçimlenmesinde önemli rol oynamıştır.¹⁰

1.3. Karadeniz’in Artan Önemi

Soğuk savaş sonrasında, Karadeniz’in siyasal coğrafyası köklü bir değişim göstermiştir. Bu değişime paralel olarak, bölgede yeni jeopolitik ve jeostratejik dengelerin oluştuğu gözlenmiştir. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle bölgede oluşan güç boşluğu, bir yandan bölge dışı devletlerin, bölge üzerinde etkinlik kazanması açısından fırsat oluşturmuş, diğer yandan da bölgenin güvenlik sorununu ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle

⁹ <http://eski.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/bulten/karadenizbulteni004.pdf> (02.04.2009)

¹⁰ Koçer, G., “Karadeniz’in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye”, Akademik Bakış Dergisi, Sayı.1, Ankara, 2007,s.198.

ortaya çıkan etnik çatışmalar, bölgeyi eski komünist coğrafya içerisinde, Balkanlar'dan sonra en yoğun çatışmaların yaşandığı yer haline getirmiştir.¹¹

Sovyetler Birliği'nin ve Varşova Paktı'nın dağılmasıyla, Karadeniz ve Hazar bölgesindeki ülkeler, Rusya'dan uzaklaşarak Batı'ya yönelmişlerdir. Bu coğrafyadaki ülkelerin önemli bir kısmı, Rusya'nın nüfuz alanından çıkmış ve başta NATO ve/veya AB olmak üzere, birçok Batılı/Avrupa merkezli örgütün üyesi olmuşlardır. Bu ülkelerin Batı'ya yaklaşma politikaları nedeniyle, gelecek on yıllarda Karadeniz'i, Avrupa-Atlantik dünyasının bir parçası ve NATO ve/veya AB üyesi ülkelerin çoğunlukta olduğu bir coğrafyaya dönüştürebileceklerdir. Halen kimlik arayışındaki bu ülkelerin Doğu'dan Batı'ya doğru süregelen bu jeopolitik kayış süreci, Karadeniz'in Doğu ile Batı arasındaki tarihsel sıkışmışlığını da yansıtmaktadır. Bu bağlamda, Doğu-Batı kutuplaşması, Karadeniz'in yakın geleceğini belirleyecek en önemli unsur olabilecektir.¹²

Geçmiş yıllarda bölgeyi pek önemsemeyen Batı, son yıllarda, Geniş Karadeniz Bölgesi'nin öneminin farkına varmaya başlamıştır. Çeşitli unsurlar, ABD'nin ve Avrupa'nın/AB'nin bu bölgeye ilgisinin artmasına ve yeni ve daha tutarlı bir strateji geliştirmesine neden olmuşlardır. Karadeniz ve Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin oluşturduğu coğrafyanın bir "bölge" olarak ortaya çıkması ve 1990'lı yılların başından itibaren jeopolitik öneminin artması, birden çok aşamada gerçekleşmiştir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, Karadeniz'in öneminin artmasının birinci ve en önemli nedeni, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Varşova Paktı'nın ve Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıdır. Bu üç olayın yarattığı milat sonrasında, AB'nin ve NATO'nun, Karadeniz'i ve Güney Kafkasya'yı kapsayacak biçimde batıdan doğuya doğru genişlemesiyle, Batı'nın sınırları Karadeniz'e ulaşmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Karadeniz (Türkiye kıyıları hariç) ve Hazar (İran kıyıları hariç), Sovyetler Birliği'nin nüfuzundaki denizler iken, bugün Karadeniz Avrupa denizi, Hazar ise Avrasya denizi haline dönüşmüştür denilebilir. Sovyetler Birliği'nin mirasçısı olan

¹¹ Koçer, a.g.m., s.199.

¹² Kanbolat, H., " Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği", (Kanbolat, H.), "Türkiye, Karadeniz'de Yeni Ufuklara Yelken Açmak İstiyor", Stratejik Analiz Dergisi, Sayı.1, Ankara,2007, s.76.

Rusya ise, Karadeniz’de Kuzeybatı Kafkasya, Hazar’da ise Kuzeydoğu Kafkasya kıyılarına sıkışmıştır.

İkinci neden, Karadeniz ülkelerinin yaklaşık son iki yüzyıldır Çarlık Rusyası ve Sovyetler Birliği’nin egemenlik ve nüfuz alanında kalması nedeniyle, Rusya’nın, gelecek yıllarda ekonomik, askeri ve siyasi alanlarda tekrar toparlanmasıyla eski nüfuz alanına dönmek isteyebileceği konusundaki olasılıktır. Bu olasılık, bu coğrafyada yer alan ülkelerin, NATO ve AB üyeliğini, gelecekteki siyasi, askeri ve ekonomik güvenliklerinin en önemli güvencesi olarak görmelerine neden olmaktadır. Öte yandan, Karadeniz’in, AB’nin genişlemesiyle ortaya çıkacak sonuçlar açısından da büyük öneme sahip olduğu söylenebilir. AB’nin genişleme sürecinin ulaştığı nokta itibariyle, artık Karadeniz’in Avrupalı kimliğine sahip olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Son olarak Romanya ve Bulgaristan’ın üyeliklerinin gerçekleşmesiyle, AB, artık bir Karadeniz gücü olmuştur.

Üçüncü neden, ABD’nin terörle mücadele stratejisinde Karadeniz’in sahip olduğu özel konumudur. Özellikle 11 Eylül 2001’de ABD, 3 Kasım 2003’te İspanya ve 7 Temmuz 2005’te İngiltere’de gerçekleştirilen terörist saldırılardan sonra, Kuzey Amerika ve Avrupa’nın güvenliğini tehdit eden unsurların kaynağının “Büyük Orta Doğu” bölgesinden kaynaklandığının düşünülmesiyle, Karadeniz bölgesinde bulunan ülkelerin bu tehlide karşı mücadelede önemli rol oynayabilecekleri değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ABD’nin, Büyük Orta Doğu Projesi’nde somutlaşan yeni stratejisi anlam kazanmaktadır:

“Karadeniz bölgesi, yüzyıllar boyunca Ortadoğu’ya girişin kapısı olmuştur. ... On dokuzuncu yüzyıldaki her Avrupalı güç, kim Karadeniz’i kontrol ederse, ... Ortadoğu’yu kontrol edebileceğini anlamıştır. Bu kapsamda eğer Ortadoğu’da demokratikleşme sürecinin başarıya ulaşması isteniyorsa, Karadeniz Bölgesi’nde demokratik, [müreffeh] ve güvenli bir yapı kurulması önkoşuldur.”

Dördüncü neden, ABD’nin, genel olarak Beyaz Rusya ile Rusya’nın askeri hareketlerini kontrol altında tutmak, özel olarak da İran’a karşı olası bir askeri harekât için Karadeniz’i, askeri üs, radar istasyonları ve casus uçaklarıyla izleme merkezi olarak düşünmesidir.¹³

¹³ Koçer, a.g.m., s.200.

Beşinci neden, Karadeniz Bölgesi ve Hazar Bölgesi'nin, jeopolitik önemleri yanında, zengin enerji kaynaklarına da sahip olmalarıdır. Dünyadaki petrol rezervlerinin % 65'ine, doğal gaz rezervlerinin % 40'ına sahip olan ve giderek istikrarsızlaşan Orta Doğu'ya alternatif olabilecek enerji kaynakları arayışıdır. Bu arayış, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında yoğunlaşmıştır. Ayrıca buna bağlı olarak, Karadeniz, ABD'nin Orta Doğu'ya ve Orta Asya'ya ulaşımı açısından stratejik bir konumdadır. Nitekim daha önce “Doğu-Batı Enerji Koridoru” olarak literatüre giren coğrafya, artık “Karadeniz Güvenlik Koridoru” olarak adlandırılmaktadır.

Bir başka neden, Karadeniz'in, doğal olarak Rusya için jeopolitik önceliği olan bir bölge olmasıdır. Ancak, Soğuk Savaş sonrasında Rusya, büyük bir jeopolitik kayba uğramıştır. Rusya, ulusal sınırları içinde olmayan başka ülkelerdeki sorunları destekleyerek, bir başka deyişle “dondurulmuş istikrarsızlık” ortamı yaratarak ve bundan yararlanarak, bölgeyi kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Bu anlamda, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Yukarı Karabağ sorunu, Ermenistan'ı, Gürcistan'da Abhazya ve Güney Osetya'yı, Moldova'da Dinyester'i, egemen devletlere karşı desteklemektedir.

Son bir neden ise, enerji arz güvenliğinin, son yıllarda büyük önem kazanmış olmasıdır. Özellikle Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan doğalgaz krizinin ardından, gözler Karadeniz'e çevrilmiştir. Gerek tanker taşımacılığının güzergâhı, gerekse de boru hatları, yeni “Doğu-Batı Enerji Koridoru” üzerindedir, yani Karadeniz'dedir. Bu nedenle, Avrupa'nın enerji güvenliğinin sağlanması için Karadeniz ön plana çıkmaktadır. Bütün bu nedenler, Karadeniz'i ister istemez giderek Batı ile Doğu arasındaki nüfuz mücadelesinin merkezi durumuna getirmektedir.¹⁴

¹⁴ Koçer, a.g.m., s.201.

2. KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ

ŞEKİL:1 KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (BSEC)

KAYNAK: http://www.bsec-organization.org/main.aspx?ID=BSEC_Flags_and_Logo (02.04.2009)

2.1. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Kuruluşu

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Karadeniz ülkeleri, Türkiye'nin öncü girişimleri sonucu bölgesel işbirliği yolunda adım atmışlar ve KEİ¹⁵, 25 Haziran 1992'de İstanbul'da bir araya gelen onbir ülkenin (Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna) devlet ve hükümet başkanları tarafından imzalanan İstanbul Zirve Deklarasyonu ve Boğaziçi Bildirisi ile kurulmuştur , 16 Nisan 2004 tarihinde de Sırbistan KEİ üyesi olmuştur.

KEİ'nin temel unsurlarından birisi de, işbirliğine ve dış dünyaya açık yapısıdır. AB Komisyonu, ABD, Almanya, Avusturya, Fransa, İtalya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Hırvatistan, Beyaz Rusya, Tunus, Mısır ve İsrail örgütte gözlemci ülkelerdir.¹⁶ Günümüzde Karadeniz'in jeopolitik ve jeostratejik konumu itibariyle öneminin artması, örgütte gözlemci ülke sayısını artırmaktadır. Bu durum KEİ'nin uluslararası konumda etki alanını genişletmesinde önemli rol oynamaktadır.

5 Haziran 1998 tarihinde Yalta'da yapılan KEİ 4'üncü Zirve Toplantısı ile de mevcut hükümetler arası mekanizmayı bir bölgesel örgüte dönüştürecek olan KEİ Teşkilatı Kurucu Anlaşması imzalanarak KEİ, 1 Mayıs 1999 tarihi itibariyle bir örgüt haline gelmiştir.¹⁷ KEİ, Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin toprakları ile Balkanlar ve Kafkasya'yı içeren yaklaşık 20

¹⁵KEİ, Türkiye'nin Batılı müttefiklerinden bağımsız olarak başlattığı ilk bölgesel girişimdir.

¹⁶ www.bsec-organization.org/Information/Pages/testt.aspx (02.04.2009)

¹⁷ Alkan, A., Karadeniz Güvenliği, Ankara, 2006, s.28.

milyon kilometrekarelik bir coğrafyayı kapsamaktadır. 350 milyon civarında bir nüfusa, yıllık 300 milyar doların üzerinde dış ticaret kapasitesine sahip bir bölgeyi temsil etmektedir.¹⁸

KEİ'nin halihazırda faal olan başta ticaret ve ekonomik kalkınma, bankacılık ve finans, ulaştırma, enerji, haberleşme, bilim ve teknoloji, çevre koruma, turizm ve doğal afetler olmak üzere toplam, 18 çalışma grubunda çeşitli projeler görüşülmektedir. Çalışma grubu faaliyetlerine etkinlik ve ivme kazandırılmasını teminen belirli alanlarda her üye ülke en çok iki yıllık dönemler halinde, koordinatör ülke görevini üstlenmektedir.

KEİ bünyesinde bugüne kadar, gerçekleştirilen somut işbirliği atılımları kapsamında örgütün yapılanmasında, ileri bir aşamaya gelmiş, ayrıca çeşitli konularda işbirliğini olanaklı kılan anlaşmalar, imzalanmıştır. İçişleri Bakanları düzeyinde imzalanan “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Katılımcı Devletleri Arasında Suçla, Özellikle Örgütlü Suç Türleriyle Mücadelede İşbirliği Anlaşması”, bu Anlaşmaya Ek Protokol ile aynı Anlaşmaya Ek Terörizmle Mücadele Protokolü ve Kültür Bakanları düzeyinde imzalanan "Kültür Alanında İşbirliği Anlaşması" sayılabilir.

15 Nisan 1998 tarihinde Gürcistan'da imzalanan, "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Ülkeleri Arasında Acil Yardım ve Doğal ve İnsanlardan Kaynaklanan Afetlerde İşbirliği Anlaşması" da afet durumlarında KEİ ülkelerinin yardımlaşmasını öngörmektedir. KEİ Bölgesindeki Eşyanın Karayoluyla Naklinin Kolaylaştırılması Konusunda Mutabakat Muhtırası” ise 6 Mart 2002 tarihinde Kiev’de yapılan KEİ Ulaştırma Bakanları Toplantısında imzalanmış ve 2005 yılı Nisan ayında, yürürlüğe girmiştir.

2.2. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Yapısı

KEİ Dışişleri Bakanları Konseyi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenterler Asamblesi (KEİPA), İş Konseyi, Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası, Akademik İşbirliği olmak üzere bağlı kuruluşları bulunmaktadır.

¹⁸ Pamir, N., “ Karadeniz: Enerji Güvenliğine ve Kaynakların Çeşitlendirilmesine Açılan Kapı”, Avrasya Dosyası, Sayı.1, Ankara, 2007, s.250.

2.2.1. KEİ Dışışleri Bakanları Konseyi

Dışışleri Bakanları Konseyi En yüksek karar alma organıdır. Altı ayda bir olmak üzere, yılda iki defa mutabakat sağlanan yerde, toplanmaktadır. İlk iki dönem başkanlığını, Türkiye yapmıştır. Daha sonraki başkanlıklar ise alfabe sırasına göre yapılmaktadır. Dışışleri Bakanları Konseyi, KEİ'nin işleyişı, alt organların kurulması çalışmalarının yönlendirilmesi ve kararların değerlendirilmesi, gözlemci statüsü tanınması ile ilgili kararların alınması, iç tüzüğün kabul ve değiştirilmesi konularında yetkilidir. Aksine karar alınmadıkça, oturumları kapalıdır. Yüksek Yöneticiler Komitesi ve Merkezi İstanbul'da olan Uluslararası Daimi Sekreteryaya Dışışleri Bakanları Konseyi'ne bağlı alt organlardır. KEİ'nin Uluslararası Daimi Sekreteryaasının, 10 Aralık 1992 tarihinde Antalya'da yapılan, KEİ Dışışleri Bakanları Toplantısında kurulması kararlaştırılmıştır. Sekreteryaya, 3 Mayıs 1993 tarihinde faaliyete başlamıştır. Sekreteryanın başında bir direktör bulunmaktadır ve bu direktör, dönem başkanına karşı sorumludur.

Dışışleri Bakanları Konseyine bağlı çalışma grupları oluşturulmuştur. Bu gruplar şunlardır:¹⁹

- Örgütsel Konular Çalışma Grubu
- Bilim ve Teknolojide İşbirliği Çalışma Grubu
- Banka ve Finans Çalışma Grubu
- İstatiksel Veri ve Ekonomik Bilgi Değişimi Çalışma Grubu
- Sağlık ve Eczacılık Çalışma Grubu
- Ulaşım Çalışma Grubu
- Acil Durum Çalışma Grubu

¹⁹ Gülcan, M., "Karadeniz Ekonomik İşbirliği", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Projesi, S.14, İstanbul, 2007.

-Suçluluğun Önlenmesi Çalışma Grubu

-Ticari ve Ekonomik Gelişmeler Çalışma Grubu

-Komünikasyon Çalışma Grubu

-Çevre Koruması Çalışma Grubu

-Tarım ve Tarım Sanayii Çalışma Grubu

-Uzmanlar Geçici Çalışma Grupları ile somut projeler üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.

Örneğin; Ulaşım ve İletişim Çalışma Grubu, Karadeniz Bölgesi Ulaşım Şebekesi Master planının yapılarak Avrupa ve Asya Ulaşım Şebekelerine bağlantılarını tespit etmek ve KEİ üyesi ülkeler arasında, iletişim bağlantıları kurmak amacına yönelik olarak, faaliyet göstermektedir.

2.2.2. KEİ Parlamenter Asamblesi (KEİPA)

Sekretaryası İstanbul'da kalan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA), KEİ'nin parlamenterler boyutunu oluşturan bağlı kuruluşudur. KEİ Parlamenterler Asamblesi (KEİPA) 26 Şubat 1993 tarihinde Bulgaristan ve Yunanistan dışındaki KEİ üyesi ülkelerin katılımlarıyla kurulmuştur. 1995 yılında Yunanistan da KEİPA'ya tam üye olmuştur.

KEİPA'nın amaçları, KEİ üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanları zirvesinde ve Dışişleri Bakanları Konseyinde alınan kararların uygulanabilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını sağlamak, KEİ'nin ülkü ve hedeflerinin üye ülkelerin halkları tarafından benimsenmesi için çalışmalarda bulunmak, parlamenter demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmak, uluslararası kuruluşlarla KEİ ülkeleri arasındaki işbirliğini geliştirmek şeklinde özetlenebilir.

KEİPA'nın en yüksek karar alma organı, Genel Kuruldur. Genel Kurul, üye ülkelerin nüfusları esas alınarak hesaplanan sandalye sayısına göre belirlenen, 70 temsilciden oluşmaktadır. Türk grubu, 9 üyeden oluşmaktadır. Başkanlık, bir yıllık dönemler itibariyle, üye ülkelerin parlamento başkanlarıca rotasyon usulüne göre yürütülür.

KEİPA'nın üye ülkelerin delegasyon başkanlarından oluşan, bir de Daimi Komitesi vardır. Bu komite, Asamble kararlarının uygulamasını izler, komisyonların faaliyetlerinin eşgüdümünü sağlar, Asamble toplantılarının gündemini, tarihini ve yerini belirler, bütçeyi kabul edip, Genel Kurulun onayına sunar, fonları idare eder, diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliği sağlar.

KEİPA'nın üç tane ihtisas komisyonu bulunmaktadır. Bunlar; Ekonomi, Ticaret, Teknoloji ve Çevre Komisyonu, Hukuki ve Siyasi İşler Komisyonu, Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonudur. Bu komisyonlar ihtisas konularına göre, alt komisyonlar kurma yetkisine sahiptir.

2.2.3. KEİ Konseyi

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Zirve Deklarasyonu doğrultusunda oluşturulan KEİK, üye ülkelerin iş çevrelerini temsil etmektedir. 31 Ağustos 1992 tarihinde İstanbul'da yapılan toplantıda, KEİ ülkelerinin özel sektörlerini temsil eden bir mekanizmanın oluşturulması ve bu mekanizmanın merkezinin de İstanbul'da olması kararlaştırılmıştır.

KEİK iş konseyi sistemi üzerinde, 11 taraf ülke arasında ticari ve sınaî işbirliğini geliştirme amacına yönelik olarak çalışmaktadır. Bu yapılırken, bir yandan özel sektörün turizm, mali ve doğal kaynakları değerlendirilerek, imalat sanayi gibi alanlardaki yatırım projeleri bir araya getirilmekte ve bunların gerçekleştirilmesine katkı yapmak üzere finansman olanakları ilerlemektedir. Diğer yandan, bu projelerin başarı ile gerçekleştirilmesi için gerekli olan enerji, ulaşım, iletişim gibi altyapı alanlarındaki yatırımların, yapılabilmesi için tüm üye ülkeler kamu kuruluşlarına yardımcı olmaktadır.²⁰

²⁰ http://tr.wikipedia.org/wiki/Karadeniz_Ekonomik_%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi (02.04.2009)

KEİK başkanlığını, KEİ dönem başkanlığını üstlenmiş olan ülkenin temsilcisi yürütür. Başkan, yönetim kurulu kararlarının uygulanmasını gözetir ve KEİ amaçlarına uygun olarak KEİK politikalarının eşgüdümünü sağlar. KEİK Yönetim Kurulu, üye ülkelere atanan 11 temsilciden oluşur. Kurul ayda en az bir defa toplanır ve yeni üye kabulü, gözlemcilik statüsü tanınması, yeni alt organlar kurulması, iç tüzüğün kabulü ve değişimiyle ilgili konuları ele alır.

Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası (KTKB) Üye ülkeler arasında ticaret ve yatırım projelerine finansman sağlamak üzere kurulması öngörülen KTKB, bir dizi çalışma grubu toplantısından sonra ancak Haziran 1999'da resmen açılabilmiştir. Bankanın merkezi Selanik'tedir. Banka başkanının Türkiye'den, yardımcısının da Bulgaristan'dan olması kararlaştırılmıştır. 1,4 milyar dolar olan banka sermayesinin tamamı toplanmıştır. Sermaye katkı paylarında Türkiye, Yunanistan ve Rusya Federasyonu'nun %16,5, Bulgaristan, Romanya ve Ukrayna'nın %13,5 ve geriye kalan %10'luk hissenin de diğer ülkeler arasında paylaşılması öngörülmüştür.

Bölgedeki yatırım projelerinin hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla, kuruluşunun ertesinden itibaren, bankanın uluslararası bankalar ve kredi kuruluşlarıyla teması geçmesi kararlaştırılmıştır. Banka kar amaçlı olmayıp, bölge ülkelerinin kalkınması yolunda, ucuz kredi sağlanması amaçlanmaktadır.

Türkiye'nin öncülüğünde kurulan ve Sekreteryası İstanbul'da bulunan İş Konseyi ise, bölgeye doğrudan yabancı yatırımı çekme konusunda projeler üretmekte, bölgenin tanıtımını yaparak iş olanaklarını artırmakta, ticaret ve yatırımın önündeki engellerin kaldırılması konusunda çalışmalar yapmaktadır.

KEİ ülkelerinin ekonomik durumuna baktığımızda var olan ekonomik potansiyelinin, şimdiye kadar yeterince değerlendirildiğini söylemek mümkün değildir. 350 milyon civarında²¹ nüfusa, zengin yer altı ve yerüstü kaynaklarına sahip KEİ bölgesi, bir ekonomik entegrasyon için gerekli, ekonomik şartları taşımaktadır. Ülkelerin GSYİH miktarlarının ve ticaret hacimlerinin düşük olduğu bir gerçektir. Ancak bir ekonomik işbirliğinden de beklenen, düşük olan bu miktarların yukarı çekilmesidir.

²¹ Pamir, a.g.m., s.250.

KEİ, eski Yugoslavya'da kurulan devletlerin dışında kalan Balkanlardan, Kafkaslara kadar uzanan geniş bir ekonomik alanı kapsamaktadır. 20 milyon km²'lik bir alanı kaplayan KEİ havzasına hangi ölçekle bakılırsa bakılsın, önemli bir pazar ve önemli bir ekonomik güç olduğu görülecektir.

Geliştirilmeye uygun bir potansiyel büyüklüğe sahip olan KEİ pazarı, elverişli coğrafi konumu nedeniyle de Avrupa, Orta Asya ve Orta Doğu pazarlarına daha kolay entegre olabilecek niteliktedir. Böyle bir pazar dış yatırımlar için de çekici olabilecektir. Ayrıca Karadeniz'in kendisi, yeryüzündeki dördüncü büyük iç sudur. 75.000 işçiyi ve 60.000 ton üretimi olan balıkçılık sanayini besleyebilmektedir. Buna ilaveten, ekonomik yönden deniz taşımacılığında önemli bir rolü olduğu gibi, potansiyeli yüksek turizm olanakları da sunmaktadır.

İstatistiksel Veri Ekonomik Bilgi Değişimi Koordinasyon Merkezi de, Ankara'da Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü bünyesinde kurulmuş olan ve KEİ ülkelerinin istatistikî bilgilerini derleyen ve bu konuda yayınlar yapan bir bağlı kuruluştur.

KEİ dönem başkanlığı alfabetik sıraya göre belirlenmektedir. Ülkemiz KEİ Dönem Başkanlığını 1 Mayıs 2007 itibariyle altı aylığına Sırbistan'dan devralmıştır. Mayıs- Ekim 2009 arası dönem başkanlığını Azerbaycan almıştır.

2.3. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin Amaçları

25 Haziran 1992'de imzalanan Zirve Deklarasyonu ve Boğaziçi Bildirisi'nde belirtilen amaçlar; KEİ'ne üye olan ülkelerin coğrafi yakınlıklarından, potansiyellerinden ve ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanılarak, aralarındaki ekonomik, ticari, bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmelerini ve Karadeniz havzasının bir barış ve refah bölgesine dönüştürülmesi amaçlanmaktadır.²²

KEİ'nin 5 Haziran 1998'de Yalta'da yapılan Zirve Toplantısında benimsenen amaçlarından bir kaçı ise, KEİ bölgesindeki devletler arasındaki kalıcı ve yakın işbirliğini

²² Özgöker, U., Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler, İstanbul, 2006, s.144.

teşvik etmeye kararlı olmak, kurucu üyelerin potansiyelinin ve karşılıklı yararlaraya dayalı ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi imkânlarının farkında olmak, ülkelerinin ve halklarının KEİ bölgesini bir barış, istikrar ve refah bölgesi haline dönüştürmektir.²³ Zirve Deklarasyonu'nda yer alan on sekiz maddeden dördü, bölgesel güvenliğe atıfta bulunmaktadır.²⁴ Bu maddelere dayanarak, KEİ ekonomik hedeflerin gerçekleşmesinin, bölgesel güvenlik ve istikrarla paralellik arz ettiğini bilmektedir. Buna istinaden KEİ'nin direkt olmasa da bölgesel güvenlikle de ilgilenen bir örgüt olduğu sonucuna varılmaktadır.

KEİ'nin ana hedefi bölgesel stratejiler geliştirmektir. Bu stratejiler içinde bölgenin mukayeseli üstünlüklerini belirlemek, yatırım için öncelikli sektörleri ve bölgesel işbirliğinin maliyet ve yararlarını saptamak ve küresel düzeyde bölgenin oynaması gereken ekonomik rolü belirlemek gibi unsurlar yer almaktadır.

Nitekim KEİ, stratejiler ve hedefler belirlenmesi alanında önemli bir yol kat etmiş ve 21nci yüzyılda başarılı olabilmesi için ekonominin hemen hemen tüm sektörlerinde gerçekleştirmesi gereken hususları ana hatlarıyla tespit eden "Gelecek için Ekonomik Gündem" adlı bir belge kabul ederek kendine bir vizyon belirlemiştir. Bu belgenin en önemli adımlarından biri olarak bir Proje Geliştirme Fonu oluşturulmuş, Fonun yasal temelleri hazırlanmış, böylece KEİ'yi proje üreten bir örgüte dönüştürecek süreç hali hazırda başlamıştır.

2.4. KEİ'nin Kuruluşundan İtibaren Gerçekleştirdiği Projeler

KEİ'nin günümüze kadar gerçekleştirdiği en önemli projeler ulaştırma ve iletişim sektörlerinde olmuştur. KEİ iletişim alanında üç projeyi hayata geçirmiştir; ITUR projesi ile Türkiye, Ukrayna ve Rusya denizaltından 3200 km.'lik fiber optik kablo sistemi ile birbirine bağlanmıştır; KAFOS projesi Türkiye, Bulgaristan, Romanya ve Moldova'nın katılımı ile gerçekleşmiş olup İstanbul, Varna ve Kışinev arasında doğrudan bağlantı kurulmasını sağlamaktadır. Trans Balkan Hattı isimli 3ncü proje ile İtalya, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Türkiye birbirine bağlanmıştır. Ayrıca üye ülke uzmanları demiryolu ve

²³ Hasgüler, M.-B.Uludağ, M., Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, İstanbul, 2007, s.713.

²⁴ Akgün, M., " Karadeniz'de Güvenlik ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği", (Rapor) Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1994, s.18.

karayolu ulaşımının, limanların ve bölgedeki deniz yollarının haritasını çıkartarak KEİ ülkelerinin 2005'e kadar ulusal altyapılarını ve tercihli yollarını saptamış bulunmaktadır.²⁵

KEİ'nin üzerinde durduğu dört önemli ulaştırma projesi bulunmaktadır. Bunlar ;

- Kuzey- Güney yönünde Baltık Denizi, Orta Rusya, Azak ve Karadeniz arasında Pan-Avrupa koridoru
- Doğu- Batı yönünde Adriyatik Denizi, Karadeniz, Orta Asya arasında Pan- Avrupa 8.Koridoru
- Tuna, Don, Volga nehirleri arasında Pan- Avrupa 7. Koridoru
- Karadeniz Pan -Avrupa Ulaştırma Alanı'dır.²⁶

Örgütün bir diğer önemli faaliyet alanı enerji sektörüdür. 1995'te ABD Merkezi Haber alma Örgütü'nün (CIA) yaptığı değerlendirmelere göre Hazar havzasında 200 milyar varil civarındaki petrol ve doğal gaz bulunduğu söylenmekle birlikte, daha sonra bu miktarın 70 milyar varile kadar düşebileceği açıklamaları yapılmıştır. Yapılan çalışmalardan 2010'a gelindiğinde Hazar bölgesinde günde 3 milyon varillik üretim yapılabileceği anlaşılmaktadır.²⁷

Enerji konuları KEİ üyesi ülkeler tarafından işbirliğine yönelik şekilde gözden geçirilmiş ve bölgeden sağlanacak enerjinin çevreye zarar vermeden etkin bir şekilde boru hatlarıyla Batı'daki tüketicilere pazarlanmasının bölgede kalıcı bir barışın tesisi yönünde önemli bir adım olacağından yola çıkılarak projeler geliştirilmesi yönünde niyet bildirilmiştir.²⁸

Karadeniz Çevre Otoyolu (Black Sea Ring Highway): Ulaştırma KEİ'nin önemli bir işbirliği başlığını oluşturmaktadır. Bu bağlamda geliştirilen ve KEİ ülkeleri arasında etkin bir ulaşım ağı oluşturmak suretiyle ekonomik işbirliğinin gelişimine, katkıda bulunmayı amaçlayan "Karadeniz Çevre Ulaştırma Koridoru/ Black Sea Ring Corridor" projesi önem taşımaktadır. Proje, üye ülkeleri birbirine bağlayan ulaştırma altyapısının geliştirilmesi, bu konudaki ulusal düzenlemelerin uyumlaştırılması, çevrenin korunması, uluslararası projelerin izlenmesi için, bir veri tabanı oluşturularak bir harita hazırlanmasını amaçlamaktadır.

²⁵ Oktay, a.g.m., s.231.

²⁶ <http://www.diplomatikgozlem.com/briefing.asp?id=106> (17.05.2009)

²⁷ Oktay, a.g.m., s.231.

²⁸ Oktay, a.g.m., s.232.

Bu bağlamda, Çevre Ulaştırma Koridoru haritası oluşturulmasına yönelik çalışmalar ülkemizin eşgüdümüyle son aşamaya gelmiş, üye ülkelerin önerileri doğrultusunda Karadeniz'i çevreleyen bölgelerde, ulaştırma altyapısını gösteren bir ağ haritası ülkemiz tarafından sonuçlandırılarak, Sekretarya'ya teslim edilmiştir.²⁹ Ancak bu çalışma, KEİ ülkelerini birbirine bağlayan ana bir yol güzergâhı belirleme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir.

19 Nisan 2007 tarihinde Belgrad'da yapılan KEİ Dışişleri Bakanları Konseyi 16. Toplantısı'nda "Karadeniz Çevre Otoyolu Geliştirilmesine İlişkin Anlayış Muhtırası" imzalanmıştır. Toplantı'nın bitiminde, Karadeniz Çevre Otoyolu Projesi'nin tanıtımına yönelik olarak KEİ ile Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Birliği'nin (IRU) işbirliği halinde düzenledikleri bir törenle, üye ülkelerden birer kamyonun iştirakiyle oluşturulan "Karadeniz Konvoyu" (Black Sea Caravan), Karadeniz Çevre Otoyolu güzergâhında seyahat başarıyla gerçekleşmiştir.

Deniz Otoyolları (Motorways of the Sea): AB'nin deniz ulaşımından gereğince istifadeyle karayolu ve demiryolu üzerindeki yükün hafifletilmesi ve daha etkin ve hesaplı bir ulaştırma modeline yönelmesi anlayışına dayalı olarak geliştirdiği Deniz Otoyolları (Motorways of the Sea) kavramının Karadeniz'e teşmili amacıyla Yunanistan tarafından önerilen "KEİ Bölgesinde Deniz Otoyollarının Geliştirilmesi (Development of the Motorways of the Sea in the BSEC Region) Anlayış Muhtırası" da 19 Nisan 2007 tarihinde Belgrad'da yapılan KEİ Dışişleri Bakanları Konseyi 16. Toplantısı'nda imzalanmıştır.

Muhtıra'nın ilgili maddesi uyarınca, projenin uygulanmasına yönelik çalışmaları yürütmek amacıyla taraf ülke temsilcilerinin katılımıyla bir Ad Hoc Çalışma Grubu oluşturulacaktır.

KEİ Vize Anlaşmaları: Bölge ülkeleri arasındaki ulaştırma işbirliğini ve dolayısıyla ticareti artıracak bir alan da KEİ üyesi ülkeler profesyonel sürücülerinin ve işadamlarının vize işlemlerinin kolaylaştırılması anlaşmalarıdır.

²⁹ http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei_tr.mfa (18.05.2009)

19 Nisan 2007 tarihinde Belgrad'da yapılan KEİ Dışışleri Bakanları Konseyi 16. Toplantısı'nda, kamyon şoförleri için vize kolaylığı getiren anlaşma metni kabul edilmiş, üye devletler anılan anlaşmayı imzalamaya davet edilmişlerdir.

Bununla birlikte, AB üyesi KEİ ülkelerinin AB'nin Schengen mevzuatı dolayısıyla anılan anlaşmaya katılamayacakları, keza RF'nin de bu alanda KEİ üyesi ülkelerin çoğuyla ikili düzenlemelerini gerekçe göstererek anlaşmayı imzalamaya gerek görmediği anlaşılmaktadır.

Diğer KEİ ülkeleri, Dönem Başkanlığımız sonunda 23–24 Ekim 2007 tarihlerinde Ankara'da yapılan son Yüksek Düzeyli Memurlar toplantısında söz konusu anlaşmaların mevcut metinlerini imzalayabileceklerini beyan etmişlerdir.

Karadeniz Çevre ve Deniz Otoyolları Muhtıraları ile Vize Anlaşmalarının, uygulamaya geçildiğinde, KEİ'ye üye devletlerarasında ekonomik ve ticari alanda bir karşılıklı bağımlılık yaratması beklenmektedir.

2.5. KEİ'nin Bölgesel ve Uluslararası Kuruluşlarla İşbirliği ve Diğerleri

2.5.1. KEİ-OECD İşbirliği -Karadeniz ve Orta Asya Ekonomik Görünümü (BSECAO)

Kafkasya, Orta Asya ve Karadeniz ülkelerinde kalkınma ve yatırım olanaklarının değerlendirilmesi amacıyla, OECD ile AGİT Sekretaryalarının ortak işbirliğinde ve ülkemizin evsahipliğinde, 11–12 Temmuz 2006 tarihlerinde OECD İstanbul Merkezinde düzenlenen "Orta Asya ve Karadeniz Bölgelerinde Yatırım ve Kalkınma" temalı Konferansta kabul edildiği şekilde, OECD ile AGİT Sekreteriyalarının işbirliğiyle " Orta Asya ve Karadeniz Bölgelerinde Yatırım ve Kalkınma Girişimi"nin (CABS IDI) başlatılması öngörülmüştür. Girişim çerçevesinde, beş Orta Asya ülkesinin, tüm KEİ ülkelerinin ve Afganistan ile Moğolistan'ın ele alınması kararlaştırılmış, bu bağlamda girişimin "Yatırım Reform Süreci" (IRP) ve "Karadeniz ve Orta Asya Ekonomik Görünümü" (BSECAO) olmak üzere, iki ayaklı olması kararlaştırılmıştır.³⁰ Ülkemiz, Yunanistan ve Romanya'nın maddi katkıları ile yürütülen BSECAO projesinde KEİ "bölgesel ortak" konumundadır.

³⁰ http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-_kei_.tr.mfa (18.05.2009)

2.5.2. UNDP ile Ortaklaşa Gerçekleştirilmesi Öngörülen Karadeniz Ticaret ve Yatırımı Teşvik Programı

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 2006–2010 yıllarında Karadeniz’i öncelikli bölgeler arasına almıştır. BM Kalkınma Programı (UNDP) ile Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Örgütü’nün ortak projesi olarak, Karadeniz Ticaret ve Yatırım Teşvik Programı (BSTIP) Aralık 2007 tarihinde, hayata geçirilmiştir.

Programın amacı, önce Karadeniz ülkeleri arasındaki ticaret potansiyelini ortaya koymak, daha sonra kapsamlı bir pazar araştırması gerçekleştirmek ve nihayet alıcı ve satıcıları bir araya getirerek, aşamalı bir strateji ile Karadeniz bölgesinde bölge içi ticaretin ve yatırımın artmasına katkı sağlamaktır. Böylece, bölgenin ekonomik büyüme ve kalkınması da desteklenmiş olacaktır. Programın, öncelikle Türkiye, Yunanistan, UNDP ve KEİ Sekreteryası’nın işbirliği ve ortaklığıyla başlatılması, daha sonra Rusya, Ukrayna, Bulgaristan, Romanya, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Moldova, Sırbistan ve Arnavutluk’u içermesi öngörülmektedir. Diğer bir deyişle, program giderek KEİ bölgesine genişletilecektir.³¹

Üç yılda toplam 1.200.000 Euro’ya mal olması planlanan Program için UNDP 200.000 Euro, Türkiye ve Yunanistan ise 500.000’er Euro katkı yapacaktır. 29 Kasım 2007 tarihi itibarıyla ülkemiz, 375.000 Euro’yu UNDP hesabına, havale etmiştir.

BSTIP, üç aşamalı olarak hayata geçirilmiştir. İlk aşamada bölgede ticaret akışı ve yatırım ortamının araştırılması yoluyla henüz kullanılmamış Karadeniz içi ticaret ve yatırım potansiyeli belirlenmiştir. İkinci aşamada, Karadeniz bölgesinde içinde en fazla ticaret ve yatırım potansiyeli olan ürün ve hizmetler tespit olunmuştur.

Üçüncü aşamada ise, 3 Aralık 2007 tarihinde Atina’da düzenlenen bir toplantı ile Program resmen başlamış ve BSTIP’in hangi sektörler üzerine odaklanması gerektiği hususunda karar verilmiştir.

³¹ http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-_kei_.tr.mfa (18.05.2009)

Buna göre, tarımsal gıda hizmetleri (agro food services), bilişim hizmetleri (I.T. services), turizm, inşaat malzemeleri, makineler (machineries), iş hizmetleri (business services) ve taşımacılık ve lojistik sektörleri belirlenmiştir. BSTIP kapsamında önümüzdeki dönemde yukarıda arz olunan sektörlerde faaliyet gösteren şirket, işadamı ve kuruluşları bir araya getirmek maksadıyla Ortaklık Forumları düzenlenmesi öngörülmektedir.

İlk foruma İstanbul Ticaret Odası (İTO) ev sahipliği yapacak olup, İTO Haziran 2008 tarihinde “Makineler Ortaklık Forumu”nu düzenlemiştir.

2.5.3. Uluslararası Kuruluşlarla İşbirliği

BM’de gözlemci statüsünü haiz KEİ’nin,

-BM Avrupa Ekonomik Komisyonu (BM/AEK),

-BM Çevre Programı (UNEP),

- BM Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO),

-BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO),

-Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ),

- Enerji Şartı Sekreteryası,

- Avrasya Ekonomik Topluluğu ve Dünya Bankası ile de değişik düzeylerde işbirliği mevcuttur.³²

³² http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-_kei_.tr.mfa (18.05.2009)

II.BÖLÜM

KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ BÖLGESİ GÜVENLİK SORUNLARI VE ULUSLARARASI KARADENİZ POLİTİKALARI

1. KARADENİZ ÇEVRESİNDEKİ MEVCUT KRİZ BÖLGELERİ

1.1. Gürcistan- Güney Osetya- Rusya Savaşı

Kafkasya'daki güvenlik sorunlarından birisi olan, Gürcistan- Güney Osetya sorunu Gürcistan'ın bağımsızlığından hemen sonra ortaya çıkmıştır. Osetler, birbirlerinden yapay bir şekilde ikiye bölünmüş halktır. Osetya'nın kuzey bölümü Rusya Federasyonuna bağlı iken, güney bölümü Gürcistan sınırları içerisinde kalmıştır.³³ Osetya sorunu, Güney Osetyalıların Kuzey Osetya ile birleşmek istemesiyle doğmuştur.³⁴ Bu birleşimde Osetler kendilerini Abhazy halkının desteklemesini istemişlerdir. Bu talep üzerine Gürcistan yönetimi Güney Osetya'nın özerk statüsüne son vermiştir. Çıkan çatışmalar nedeniyle pek çok Osetyalı Gürcistan'dan ayrılmak zorunda kalmıştır.³⁵ Bu çatışmaların bir diğer sebebidir 1989 yılında Gürcü basınının, Gürcü dilinin cumhuriyetteki tek resmi dil olduğunu açıklaması, sadece %14'ü Gürcü dilini bilen Oset halkını harekete geçirmiş ve Osetler Moskova'dan yardım talebinde bulunmuşlardır. Bu talebi Gürcistan kendi milli birliğine karşı yapılmış bir hareket saydığından, çatışmalar başlamıştır.

1992 yılında çatışmaların şiddetlenmesi üzerine RF devreye girmiştir. Bu çatışmalarda Güney Osetya'yı askeri açıdan gizlice destekleyen RF, suskunluğunu yenerek Gürcistan'ı tehdit edici açıklamalarda bulunmuştur.

22 Haziran 1992'de RF Parlamento Başkanı Ruslan Hasbulatov, Tiflis'in geri adım atmadığı takdirde Güney Osetya'nın RF'ye katılma isteğinin gözden geçirileceğini açıklamış, RF Devlet Başkan yardımcısı A. Rutskov, Şevardnadze'yi arayıp Tiflis'i bombalamakla tehdit etmiştir. Artan Rus baskısı karşısında Gürcistan , RF ile müzakere masasına oturmuş ve 24

³³ Tavkul, U., Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya, İstanbul, 2002, s.77.

³⁴ Goldenberg, S., Pride of Small Nations, London, 1994, s.82.

³⁵ Kasım, K., "11 Eylül Sürecinde Kafkasya'da Güvenlik Politikaları", Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları, Sayı.1, Ankara, 2006, s.27.

Haziran 1992’de Yeltsin ve Şevardnadze arasında, Dagomis Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Ortak Kontrol Komisyonu adı altında Rus, Gürcü ve Osetler’den oluşacak bir barış gücü çatışma bölgesinde, görev yapacaktır.³⁶ Bu barış gücünün Güney Osetya bölgesine yerleşmesinden sonra çatışmalar durmuştur. Ancak bu dönemden günümüze ne Gürcistan’ın tutumunda ne de Osetlerin isteklerinde bir değişme olmamıştır.

Ağustos 2008’de Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili Güney Osetya’ya saldırı kararı almıştır. Gürcü birliklerinin 7–8 Ağustos 2008’de “istikrar ve düzeni hâkim kılmak ve Gürcistan’ın toprak bütünlüğünü yeniden tesis etmek” amacıyla Güney Osetya’ya yönelik kapsamlı bir askeri operasyona kalkışması Kafkasya’da, Rusya ile Gürcistan arasında var olan anlaşmazlığı çatışmaya dönüştürdü.

Rusya’nın Güney Osetya’daki gelişmelere müdahale etmenin ötesine geçerek Gürcistan’a müdahalesiyle bir tür mini savaşa dönüşen bu durum, neredeyse tüm dünya tarafından ilk önce bölgesel bir Rus-Gürcü savaşı, sonrasında da Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev’in Abhazya ve Güney Osetya’nın bağımsızlıklarını tanıyan kararnameyi imzalamasıyla Rusya ile Batı dünyası (özellikle ABD) arasındaki bir tür yeni “Soğuk Savaş”ın başladığı veya başlayacağı şeklinde değerlendirildi. Gerçi Rusya, Gürcistan’ın Abhazya ya da Güney Osetya’yı kontrol altına almak adına atacağı adımlara sert bir tepki vereceğini defalarca belirtmiş, iki tarafın ilişkileri Mikhael Saakaşvili’nin iktidara gelişinden bu güne karşılıklı atışmalar ve sertleşen söylemler nedeniyle düzeltilemez bir noktaya taşınmıştı. Yine de iki tarafın çekişmesi, 2004 yazından bu yana bir takım karşılıklı ufak tefek güç gösterisi dışında, sertleşen söylemler ve diplomatik kınamalar düzeyinde kalmaktaydı. Belki de bu nedenle Gürcistan’ın attığı askeri adım ve sonrasında Rusya’nın tepkisinin boyutu/oransızlığı yine de şaşkınlıkla karşılandı. Şaşkınlığa küresel bir savaşa dönüşme potansiyeline sahip (en azından Soğuk Savaş bağlamında) yeni bir bölgesel savaş korkusunun eklendiği de belirtilmelidir.³⁷

İki tarafın topyekûn bir savaşın sınırına gelmesine yol açan silahlı çatışmalar, AB’yi temsilen dönem başkanı Fransa’nın araya girmesiyle imzalanan ateşkes anlaşması neticesinde, şimdilik yatışmış gözükmektedir. Çatışmalar yatışmış gibi gözükse de savaş potansiyeli hala

³⁶ Alkan, a.g.k., s.140.

³⁷ Çelikpala, M., “Kafkasya’da Neler Oluyor?”, Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (Tartışma Metinleri 0901), Ankara, 2009,s.1.

yüksektir. Tam ve doğru rakamlara henüz sahip olunmasa da yüzlerce kişinin öldüğü ve 100 binin üzerinde kişinin de evini terk etmek zorunda kaldığı iddia edilmektedir.

Rusya'nın yürüttüğü askeri operasyon sadece Güney Osetya topraklarıyla sınırlı kalmamış, Gürcistan topraklarına da yayılmış, es zamanlı olarak Abhaz kuvvetlerinin giriştiği operasyonlar nedeniyle bu bölgeye de yansımıştır. Çatışmaların bitiği tarih itibarıyla Abhazya ve Güney Osetya'nın eski Sovyetler Birliği dönemi sınırlarını yeniden tesis ettikleri görülmektedir. Gürcü şehirleri Gori ve Zugdidi ile Poti limanı da ateşkes ve çekilme kararına rağmen uzun süre Rus kontrolü altında tutulmuştur.

Başlayan bu çatışmanın Bakü-Tiflis-Ceyhan enerji hattıyla ifade bulan enerji naklinin kontrol altında bulundurulması konusuyla bağlantısının olabileceği, Gürcistan'ın, RF-ABD rekabetinden faydalanarak Güney Osetya üzerinde kontrolü yeniden tesis etme amacıyla bir oldubittiye kalkıştığı bir gerçektir.³⁸ Batı'dan umduğu desteği göremeyen Gürcistan, Oset çatışmasında RF'nin de müdahil olmasına sebep olmuştur. Bu çatışmaya müdahil olmanın arkasında ise, Gürcistan'ı NATO ve AB'ye bağlama yanlısı iktidarı bertaraf etme ve bölgedeki kontrolünü artırma beklentisi içinde RF ile bu ülkeyi "Batı" kampına kazandırma arayışında olan ABD'nin bulunduğu belirtilmektedir.³⁹

RF'nin , Güney Osetya'da izlediği politika Gürcistan'ı Batı dünyasına karşı güvensiz ve karmaşık bir ülke olarak göstermek istemesindedir. 1992'de RF'nin bölgede ayrılıkçı hareketleri ve etnik kökenli çatışmaları destekleyici politikası ile RF'nin 26 Ağustos 2008'deki Gürcistan-Güney Osetya çatışmasındaki Güney Osetya'yı destekleyici politikası aynı olmuştur. Esasında RF'nin amacı, Güney Osetya ile Kuzey Osetya'nın birleştirilmesine yardımcı olmak değildir. Aksine bu birleşim Kuzey Osetya'nın RF'den ayrılma olasılığını ve Kafkaslarda RF aleyhine bağımsızlık sürecinin başlamasını tetikleyebilir. RF Güney Osetya'daki kontrolünü kaybederse Kafkasya'da kendisine karşı mücadele eden gruplara karşı güç kaybına uğrayacaktır.⁴⁰ RF bu duruma izin vermeyecek gibi gözükmektedir.

³⁸ Kandemir, a.g.k., s.196.

³⁹ Kandemir, a.g.k., s.195.

⁴⁰ Kandemir, a.g.k., s.196.

1.2. Gürcistan – Abhazya Sorunu

Kafkasya'daki güvenlik sorunlarından bir diğeri olan Gürcistan-Abhazya sorununun temelleri 19.yüzyılda(1864, 1877-78) ve 20.yüzyılda (1931,1992,1993) atılmıştır. 4.yüzyıldan itibaren Hıristiyan olan Gürcistan, 1783'te Çarlık Rusyası'nın vassalı olmayı kabul etmesine ve 1801'de doğrudan Çarlık Rusyası'na bağlı eyalet olmasına karşın,

Abhazya, Gürcistan'dan farklı bir politika benimsemişti. Abhazya, etnik ve kültürel olarak aynı kökten gelen Kuzey Kafkasya halkları ile birlikte Çarlık Rusyası'nın işgaline karşı direnmiştir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin vassalı olan Abhazya nüfusunun yüzde 70'ini oluşturan Müslüman (Sunni- Hanefi) nüfusun 1864 ve 1878'de katliama ve Osmanlı topraklarına doğru zorunlu göçe tabi tutulmasıyla günümüze uzanan Abhaz sorununun ilk temelleri atılmıştır. ⁴¹

1931'de Abhazya'nın Stalin yönetimi tarafından Gürcistan'a bağlanması, sorunun ikinci temelini oluşturmuştur. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Abhazya'nın 23 Temmuz 1992'de fiilen Gürcistan'dan bağımsızlığını ilan etmesi ile birlikte Abhazya sorununun üçüncü temeli oluşmuştur.

14 Ağustos 1992'de Gürcü kuvvetlerinin Abhazya'nın başkenti Sohum'a girmesi ve buna Abhaz kuvvetlerinin cevap vermesiyle patlak veren Gürcistan –Abhazya ihtilafı topyekûn savaşa dönüşmüştür. Savaşta iki taraftan yaklaşık 7 bin kişi ölmüş, 200 bin Abhazyalı Gürcü mülteci konumuna düşmüştür.⁴² Abhazya yönetimi bağımsızlık konusunda ısrarcı olduğu için soruna kısa vadede çözüm bulunma olasılığı zayıf kalmıştır.

Abhazya meselesi Rusya ve Gürcistan'ın çıkarları doğrultusunda yeni gelişmelere her an açıktır.⁴³ Son yaşanan Gürcistan-Güney Osetya çatışmasında, Abhaz birliklerinin de eş zamanlı olarak başlattığı harekât, Gürcü kuvvetlerinin 2006'dan itibaren kontrol altında tuttukları Yukarı Kodor bölgesini terk etmek zorunda kalmasıyla sonuçlandı.

⁴¹ Kanbolat, H., “Abhazya ve Güney Osetya Sorunu” Stratejik Analiz Dergisi, Sayı.98, Ankara, 2008,s.76.

⁴² Kanbolat, a.g.m., s.77.

⁴³Alkan, a.g.k., s.143.

Gelişmelerin bundan sonraki seyri ise Rusya'nın uluslararası toplumca daha sert bir eleştiriye yol açan Gürcistan operasyonunu içermektedir.

Rus güçleri bir yandan Osetya ve Abhazya üzerinden karadan, diğer taraftan da gemiler vasıtasıyla denizden Gürcü topraklarına girdiler. Hava bombardımanı ile kullanılamaz hale getirilen hava alanları ve diğer bir takım askeri tesislerin yanı sıra Güney Osetya sınırındaki Gori, Karadeniz kıyısındaki Poti (ve Poti limanı) ve Abhazya sınırındaki Zugdidi Rus kuvvetlerince işgal edildi. Rus güçlerinin ülkeyi birbirine bağlayan demiryolu ağının can damarı konumundaki demiryolu köprüsünü havaya uçurmalarıyla da Tiflis'in ülkenin batısıyla olan bağı kopartıldı.⁴⁴ Uluslararası toplumun öncelikli beklentisi ateşkes anlaşmasının uygulanarak Rusya'nın çatışma öncesi konumuna çekilmesi, çatışmaların bir daha yaşanmaması ve bölgedeki sorunlara uluslararası toplumun katılımıyla herkesin kabulleneceği bir çözüm bulunması olarak belirginleşmişti. Fakat Rusya'nın bu yaklaşımı benimsemediği gelişmelerin hızlı seyri sonunda açıkça görüldü.

Devlet Başkanı Dimitri Medvedev'den Başbakan Vladimir Putin'e, Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'dan BM'deki temsilcisi Büyükelçi Vitali Çurkin'e tüm Rus yetkililer imzaladıkları anlaşmanın son maddesine aykırı biçimde Abhazya ve Güney Osetya'nın statülerinin tartışma ya da pazarlık konusu olamayacağı Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün gündemin dışında bir konu olduğu açıklamalarını yapmaya başladılar. Bu süreçte Medvedev'in, Abhaz lider Sergey Bagaps ve Oset Lider Eduard Kokoiti ile de sık sık görüşmesi söz konusudur. Takiben süreç Abhazya ve Güney Osetya parlamentolarının, bağımsızlıklarının resmen tanınması için Rusya'ya 21 Ağustos'ta yeniden bir çağrı yapmalarıyla farklı bir zemine taşındı.

Son gelişmeler dikkate alındığında bu çağrının cevap bulması beklenmekteydi. Nitekim bu çağrı dikkate alındı ve daha öncede defalarca yapılan başvurulardan farklı olarak, süreç bu defa hızlı bir biçimde sonuçlandı. Bu başvuruları görüşmek amacıyla yaz tatilini keserek toplanan Rus parlamenterler, Abhaz ve Oset liderlerin de katıldıkları toplantılarda Gürcistan'ı ağır biçimde eleştirdiler. Sonuçta Rus parlamentosunun üst kanadı Federasyon Konseyi 130–0, alt kanadı Devlet Duması da 447–0 evet oyuyla Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarının desteklenmesi tavsiye kararını aldı. Devlet Başkanı Medvedev'de nerdeyse

⁴⁴ Çelikpala, M., a.g.m. s.8.

hiç beklemeden, hemen ertesi gün, 26 Ağustos'ta bu tavsiye kararını dikkate alarak Rusya Federasyonu'nun bu bölgelerin bağımsızlıklarını tanıdığını belirten kararnameyi imzalayarak yürürlüğe soktu.⁴⁵ 25 Ağustos 2008 tarihinde Rusya, Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıdığını açıklamıştır.⁴⁶ Rusya Federasyonu Abhazya'nın bütçesine katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Rusya, Abhazya nüfusunun büyük bölümüne Rus vatandaşlığı da vermiş durumdadır.

1.3. Azerbaycan-Dağlık Karabağ- Ermenistan Sorunu

SSCB'nin dağılma sürecine girmesiyle beraber 1980'lerin ikinci yarısında Ermenistan'ın, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinin dağlık kısmına yönelik iddiaları ile ortaya çıkmıştır. Sorunun kökeninde Kafkaslar' da ki hemen her ayrılıkçı problem de olduğu gibi SSCB'nin böl ve yönet politikası yatmaktadır.⁴⁷

Kuzey Azerbaycan bağımsız olduğu zaman (28.5.1918-27.4.1920) yüzölçümü 114 bin km² iken, daha sonraları Sovyet yönetimince Dillican, Gökçe Gölü, Zengezur-Katan mıntıkası Ermenilere verilmiş, ayrıca bazı yerlerde komşu ülkelerin sınırları içinde bırakılmış ve böylece toprak kaybı yaklaşık 28 bin km²'yi bulmuştur. Bu sırada Ermenilerin zorlaması ve Rusların desteğiyle, Azerbaycan'ın doğal ve yasal sınırları içinde bulunan Nahçıvan'a Muhtar Cumhuriyet, Dağlık Karabağ'a da muhtar vilayet statüsü tanınmıştır. Bu suretle Ermeniler, zoraki oluşturulan muhtar vilayet statüsünün arkasına sığınarak, burasının Ermeni toprağı olduğunu ve dolayısıyla Ermenistan'a bağlanması gerektiğini öne sürerek Ruslarında yardımıyla Azerbaycan topraklarını işgal etmeye başlamışlardır.⁴⁸

SSCB döneminde halkının % 70'i Ermeni olan Dağlık Karabağ, 20 Şubat 1998'de Azerbaycan, Ermenistan ve SSCB Sovyetlerine başvurarak Azerbaycan'dan ayrılmak ve Ermenistan'a bağlanmak istediğini bildirmiştir. Azerbaycan Sovyet'i bu girişimin yasadışı olduğu gerekçesiyle başvuruyu reddetmiş, SSCB Sovyet'i ise Dağlık Karabağ'ı Ermenistan içine alma kararını reddederek Ocak 1989'da yönetimi devralmıştır.

⁴⁵ Çelikpala, M., a.g.m. s.8.

⁴⁶Aksay, H., "Krizin Yeni Adresi: Karadeniz ve Kafkasya", Taraf, 28 Ağustos 2008.

⁴⁷Alkan, a.g.k., s.138.

⁴⁸ <http://www.kaum.ktu.edu.tr/yayinlar/karabag.htm> (04.04.2009)

1991 yılında da her iki cumhuriyetin bağımsızlıklarını kazanmasının ardından Azerbaycan, 26 Kasım 1991 tarihinde Karabağ'ın özerklik statüsünü fesh etmiş ve bölgeyi doğrudan merkezi yönetime bağladığını ilan etmiştir. Buna karşılık Dağlık Karabağ Ermenileri de 10 Aralık 1991 tarihinde halk oylaması yaparak bağımsızlık kararı vermişlerdir. Rus birliklerinin bölgeden çekilmesinden sonra da çatışmalar savaşa dönüşmüş, 1993-1994 yıllarında Rusların da desteğini alan Ermeniler Karabağ ve çevresini ele geçirmişlerdir. Bugün hala Azerbaycan topraklarının %20'si Ermenistan işgali altındadır.⁴⁹ Günümüze bakıldığında bölgede barışı sağlamak için çalışmalar 1992-2005 yılları arasında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Minsk Grubu tarafından gerçekleştirilmiştir.

30 Ocak 1992'de AGİT'e üye olan iki devlet Azerbaycan ve Ermenistan'ın üyeliklerinin hemen sonrasında aralarındaki sorunları çözmek için AGİT temsilcileri bölgeye gönderilmiş, durum tespiti yapılmış ve 27-28 Şubat 1992'de Prag'da yapılan toplantıda Karabağ'ın Azerbaycan'a ait olduğu kabul edilmiştir⁵⁰. Benzer kararlar hem AGİT Minsk Grubu'ndan hem de Birleşmiş Milletlerden çıkmış olmasına rağmen sorunun çözümüne yönelik somut adım atılamamıştır.

Bu gelişmeler ışığında bazı yorumculara göre sorunun çözümü konuya pasif yanaşan uluslararası kuruluşlarla (AGİT Minsk Grubu – BM) sağlanamaz.

“Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgaline yönelik çözümün anahtarı Azerbaycan yönetiminin inisiyatifindedir. Oldukça iyi planlanmış bir gecelik bir askeri operasyonla Ermenistan'ın işgal etmiş olduğu bütün topraklar daha fazlası ele geçirildikten sonra, BM ve AGİT Minsk Grubu gibi uluslararası kuruluşların arabuluculuğunda masa başında çözüm gerçekleşebilir.”⁵¹ Günümüzde var olan uluslararası sorunların çözümünde çoğu ülke bu yola başvurmaktadır.

⁴⁹ Alkan, a.g.k., s.139.

⁵⁰ <http://www.turksam.org/tr/a216.html> (04.04.2009)

⁵¹ <http://www.turksam.org/tr/a216.html> (04.04.2009)

1.4. Moldova-Transdinyester Sorunu

Romanya 1878 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra, bugünkü Moldova topraklarını 1918 yılında ilhak etmiş, ancak SSCB bu ilhaki tanımamış ve SSCB 1924 yılında Ukrayna'nın batısında, Dinyester Nehri'nin doğusunda, Moldova Cumhuriyetini kurmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonunda da bugünkü Moldova, tamamen SSCB egemenliğine geçmiş ve yeni düzenleme ile Moldova'nın kuzey ve güneyi Ukrayna Cumhuriyeti'ne verilmiş, Transdinyester bölgesi ise Moldova topraklarına dahil edilmiştir.⁵² Bunun sonucunda da Moldova'nın denize ulaşım yolu ortadan kalkmıştır.

SSCB'nin glastnost ve prestroika politikasının hayata geçmesi ile birlikte 21 Ağustos 1990 tarihinde Gagavuzlar, Moldova Cumhuriyeti'nden ayrıldıklarını ve SSCB'nin bir parçası olduklarını ilan etmişlerdir. 2 Eylül 1990 tarihinde de Transdinyesterliler SSCB'ye bağlı "Moldova Dinyester Cumhuriyeti"ni kurduklarını açıklamışlardır. 1990 sonbaharında da bir Gagavuz liderinin yerel egemenlik konusunda referandum yapacağını açıklamasından sonra karışıklıklar çıkmaya başlamıştır. Etnik Romenler ile Gagavuzlar arasında çıkan iç çatışmaya Transdinyester'den askeri güçlerde Gagavuzlar yanında katılmışlardır. 1992 yılının başına kadar gerilim devam etmiş, Moldova, Romanya, Ukrayna ve RF'nin uzlaşmasıyla RF'nin 14ncü Tümeni Transdinyester'e konuşlandırılmıştır.

1992 yılının Mart ayında ise Moldova Başkanı Snegur ülke genelinde olağanüstü hal ilan etmiş ve ayrılıkçıları silahsızlandırmak için girişimde bulunmuştur. Mayıs 1992'de RF 14ncü Tümeni'nin ayrılıkçıların yanında yer alması ile iç savaş başlamıştır. Çatışmalarda 300 kişi ölmüş, 1000'i aşkın insan yaralanmış, çatışmaların olduğu Bender şehri harap olmuş, bölge binlerce göç vermiştir.⁵³ Bu sorunun çözülememesinin nedeni olarak da Moldova'nın RF'ye olan bağımlılığın ve bölgedeki Rus askeri birliklerinden endişe duymasından dolayı olduğu söylenebilir.

5 Nisan 2009 tarihinde Moldova'da seçimler yapılmıştır. Seçimleri yüzü Batı'ya yönelik Komünist Parti kazanmış ve ülke içi muhalefet seçimlere hile karıştığı gerekçesiyle, 25 bin kişilik gruplarla parlamento binasını ve Devlet Başkanlığı binalarını işgal ederek yağmalamışlardır. RF ise Moldova'da milliyetçi güçlerin anayasa dışı yollarla iktidara

⁵² Alkan, a.g.k., s.143.

⁵³ Alkan,a.g.k., s.144.

gelmesi durumunda, kendilerinin bağımsızlığını ilan eden ancak tanınmayan Dinyester yanı bölgesinin bağımsızlığının tanınmasının gündeme gelebileceğini açıklamıştır.

2. BÖLGE DIŞI ve BÖLGESEL AKTÖRLERİN KARADENİZ POLİTİKASI

2.1. ABD'nin Karadeniz Politikası ve Montrö Sözleşmesi'ni İhlal Girişimi

Günümüzde Karadeniz, küresel güçlerin dikkatini çekmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ekonomik olarak Avrasya bölgesine yerleşen ABD, askeri olarak da bu bölgeye yerleşme isteğini 11 Eylül sonrasında ağırlıklı olarak göstermiştir. 11 Eylül sonrasında ABD, Afganistan'a giriş ve operasyonlar sebebiyle Kafkasya bölgesinde ve Orta Asya'da askeri üsler kurmuştur. ABD'nin 2002'de açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde Karadeniz ve Hazar bölgeleri sadece petrol rezervleriyle değil; Hindistan, Pakistan ve Güney Doğu Asya pazarlarına açılmak için de önemli olarak kabul edilmiştir. Karadeniz'in ABD için önemini aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz:

- ABD Karadeniz vasıtasıyla Rusya Federasyonu'nun "yumuŐak karnı" Kuzey Kafkasya'yı kolaylıkla kontrol edebilir, bu bölgelerde birtakım provakosyonlara girişebilir.
- ABD'nin bölgeye geliŐi Ukrayna, Gürcistan ve Moldova gibi ülkelere kendine "güven ve cesaret" getirerek Rusya karşısında seslerini daha fazla yükseltmelerine sebep olabilir.
- Karadeniz, Kafkasya-Hazar-Orta Asya bölgelerinin enerji kaynaklarını Batı pazarlarına aktarımda önemli bir geçiş güzergâhlarından birisidir. Karadeniz'de etkin olan bölge dışı güçler bu ülkelerin enerji politikalarına etkide bulunabileceği gibi Rusya'nın da petrol ve doğal gaz ihraç kanallarından birisi olan bu bölgede enerji politikalarına etkide bulunabilir. Bu çerçevede Karadeniz "Doğu-Batı ve Kuzey-Güney Enerji Koridor"larının tam merkezinde yer alması, Bölgenin giderek istikrarsızlaşan Orta Doğuya alternatif olarak belirginleşmesi bu bakımdan Hazar Havzası Orta Doğu'ya alternatif rezerv kaynağı olması hem ABD'yi hem Avrupa'yı bölge ile iyi ilişkiler kurma konusunda teşvik etmektedir.
- Karadeniz aynı zamanda İran tarafından da petrol ve doğal gaz ihracı için kullanılması düşünölen mekânlardan birisidir. ABD'nin Karadeniz'de etkin olması İran'ın enerji politikalarını manipöle etme imkânı sunar. Aynı zamanda coğrafî yakınlık sebebiyle

bu bölgedeki deniz üsleri veya uçak gemilerinden kalkacak savaş uçakları için İran son derece rahat bir hedef haline gelebilir.

- İran'ın yanı sıra; Irak ve Suriye gibi Orta doğu devletlerine karşı baskı ve genelde Büyük Ortadoğu Projesi'nin hayata geçirilmesinde Karadeniz son derece önemli olabilir.
- Bölgenin Afganistan ile başlayan küresel terörle mücadele programında son derece stratejik bir noktada olması,
- Rusya'yı çevrelemek için Karadeniz son derece elverişli imkânlar sunmaktadır.
- AB'nin genişleme programı içine Karadeniz bölgesi ülkelerinin bir kısmının da alınması ve bu çerçevede "Daha Geniş Avrupa" (Wider Europe-Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours) programı çerçevesinde AB'nin bölgeye yönelik politikalarının uygulamaya sokulması,
- NATO'nun bölgeyi Barış İçin Ortaklık Programı içine alması,⁵⁴
- Karadeniz'in stratejik konumu sebebiyle bölgede bulundurulacak askeri gemi ve/veya üslerden Rusya Federasyonu'na yönelik istihbarı çalışmalarının yürütülmesine elverişli olması.

ABD Karadeniz politikasında altı adet strateji belirlemiştir. Bunlar;

- Bölgedeki demokratik gelişmeleri ve değişimleri hızlandırmak: Bu sayede bölgenin güvenliği ve istikrarı ABD çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde korunmuş olacaktır. Bu da bölgeye doğru sınırlarını genişletmeye başlayan AB'nin ve bölgede askeri mevcudiyeti bulunan ABD'nin güvenliğini sağlayacaktır.
- Kurumlar yeniden düzenlenmeli ve yeni düzene adapte edilmelidir: NATO ve AGİT bölgede çıkarların korunması için enstrüman olarak kullanılabilir. Fakat yine de bölgede kurumsal bir eksikliğin olduğu gerçeği de unutulmamalıdır. GUAM ve KEİ'de yetersiz kalmaktadır. ABD çıkarlarını bölgede savunacak kurumsal bir yapıya ihtiyaç vardır.

⁵⁴ <http://www.turksam.org/tr/a907.html> (03.05.2009)

- Türkiye ve Rusya bölgede ikna edilmeli: Bu sayede ABD, bölgedeki muhtemel rakiplerini barışçıl ve dostane bir tavırla ikna edecek ve kendi çıkarları doğrultusunda bölgeyi yönlendirecektir.
- Donmuş çatışmalara öncelik verilmelidir: Moldova Transdniestre’deki, Yukarı Karabağ’daki, Güney Osetya ve Abhazya’daki çatışmalara dikkat çekilmelidir. Rusya’nın bu çatışmaları kendi çıkarları doğrultusunda bölgede huzursuzluk yaratmak ve bölge ülkelerine baskıda bulunmak için kullanması engellenmelidir.
- ABD ve AB’nin demokrasi destek programlarının uyumlaştırılması: İki küresel gücün de bölge üzerindeki demokrasi projelerinin ortak bir platforma oturtulması gerekmektedir.
Bunların amacı yeni demokrasilerin ekonomik gelişmelerini hızlandırmak ve demokratik kurumsallaşma kapasitelerini güçlendirmektir.
- Ukrayna’ya odaklanılmalı: Ukrayna’daki darbenin başarısını bölge için önemli gören ABD, darbe sonrası gelişmelerle de yakından ilgilenmelidir. Çünkü Ukrayna diğer devletler için bir model olabilir ve onları batıya yaklaştırabilir.⁵⁵

11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ABD’nin Afganistan’a müdahalesini takiben NATO’nun bölgedeki rolünün artması ve ABD’nin Irak’a müdahalesi, Karadeniz Bölgesini Avrupa- Atlantik güvenlik çevresinde daha önemli bir konuma getirmiştir. Karadeniz, Avrupa kıtasının “kıyısında” yer alan bir bölge olarak algılanmaktan çıkıp, Batı’nın stratejik hinterlandında kabul edilmeye başlanmıştır.⁵⁶ Günümüzde Ortadoğu’ya istikrar getirilebilmesinin sadece Batılı güçlerin askeri üslerini bu bölgeye kaydırmaları ile değil, ancak Karadeniz bölgesinde yer alan ülkelerin demokratik ve istikrarlı bir yapıya kavuşmaları ve Batı değerlerini daha doğu ve güneye yaymak için bir platform oluşturmaları ile mümkün olabileceği düşünülmektedir.

⁵⁵ <http://www.turksam.org/tr/a216.html> (04.04.2009)

⁵⁶ Oktay, a.g.m., s.218.

ABD'nin Montrö Sözleşmesi'ni birçok kez ihlal etme girişimlerinde bulunduğunu en son Gürcistan-G.Osetya çatışmasında gördük. ABD, NATO kanalıyla , Kafkasya ve Orta Asya'da söz sahibi olmak maksadıyla Karadeniz'de güç bulundurmaya istemekte ve çeşitli hadiseleri kullanarak bunu gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Son beş yıl içinde bu konuda üç defa teşebbüste bulunduğu görülmektedir. Fırsat çıktığında NATO'yu bu maksatla kullanma temayülünü de göstermektedir.

ABD'nin son beş yıldaki Karadeniz'e açılma teşebbüslerinden ilkinde, 2003 yılında Irak'a yapacağı müdahale öncesinde, kuvvetlerini Türkiye üzerinden geçirip, Irak'ın kuzeyinden girerek Bağdat istikametinde kullanmasını içeren plan çerçevesinde, Türkiye ile yaptığı görüşmelerde rastlamak mümkündür. Bilindiği üzere, uzun müzakereler sonucunda ortaya çıkarılan siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda oluşturulan mutabakat muhtıraları, bir anlaşma niteliğinde TBMM'nin onayına bir tezkere ile sunulmuş ve "1 Mart Tezkeresi" olarak literatüre geçen, bu tezkere TBMM tarafından kabul edilmemiştir. Bu müzakereler sürecinde, ABD'nin Karadeniz'e gemi gönderme ve Trabzon'da üs bölgesi istemesi oldukça yadırganmış ve müzakerelerde, ABD'nin Irak'a yapacağı müdahale, çerçevesinde yapılacak anlaşmayı fırsat olarak değerlendirerek, Kafkasya'da etkili olmak maksadıyla Karadeniz'e çıkmak istediği anlaşılmış, ancak konu ile ilgisi olmayan, bu istek Türk tarafınca geri çevrilmiştir.⁵⁷

ABD'nin son beş yılda bu konudaki ikinci teşebbüsü ise 2005 yılında gerçekleşmiştir. 11 Eylül 2001'deki terörist saldırının ardından ABD, Türkiye, İngiltere, İtalya, Almanya, Yunanistan, Norveç, Danimarka, İspanya, Portekiz ve Hollanda donanmalarından tahsis edilen gemilerden oluşan NATO gücü, Doğu Akdeniz'de teröre ve suçlara karşı mücadele amacıyla Aktif Çaba veya Etkin Çaba (Active Endeavour) operasyonunu, icra etmektedir. Diğer taraftan da genelde aynı maksatla, Türkiye önderliğinde oluşturulan, bir deniz filosu, Karadeniz'de, 2004 yılından beri Karadeniz Uyum Harekâtı (BlackSea Harmony) adı altında faaliyet göstermektedir. Bu faaliyete Türkiye ve Rusya'nın yanı sıra Ukrayna da kısmen katılmaktadır.

⁵⁷ Kuloğlu, A., "60.yılında NATO ve Türkiye İlişkileri", Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor. 2, Ankara, 2009, s.25.

ABD, 2005 yılı içinde, Doğu Akdeniz’de NATO bünyesinde oluşturulan Aktif Çaba Operasyonu görev alanının Karadeniz’i de kapsayacak şekilde genişletilmesi için resmi olmayan bir plan ortaya koymuş ve bu planı, Karadeniz’in güvenliğinin önemli olduğu gerekçesiyle Akdeniz’de olduğu gibi terörle ve suçlarla mücadele maksadıyla önerdiğini, ifade etmiştir. Karadeniz’de buna benzer bir yapının bulunmasına ve bu yapıya yeni NATO üyeleri Bulgaristan ve Romanya’nın da katılması imkânı olmasına rağmen ABD’nin böyle bir teşebbüste bulunmasının, ifade edilen maksadın dışında, tamamen ABD’nin bir bahane bularak, Karadeniz’i doğrudan kontrol altına almak olduğu şeklinde değerlendirilmiştir.

ABD’nin bu konudaki son teşebbüsünde, 2008 sonunda Gürcistan’da meydana gelen olaylardan sonra, Gürcistan’a yapılmakta olan insani yardım çerçevesinde, ABD donanmasına ait iki adet 70 tonluk askeri hastane gemisi, adı altında yardım gemisi gönderme isteğinde görülmektedir. Gürcistan’a yardımın hava, kara ve Montrö Sözleşmesi’ne aykırı olmayan bir düzenleme ile denizden de yapılması mümkünken, böyle bir isteğin, Karadeniz’de ağır tonajlı askeri gemilerle bayrak gösterme, dolayısı ile Karadeniz’e çıkarak bölgeyi etkileme ve Rusya’nın etkisini sınırlama maksadını taşıdığı, değerlendirilmektedir. Belirtilen bu üç teşebbüs de Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin ihlali anlamına gelmektedir.

Montrö Sözleşmesine uygun olmayan bir izni, başka bir ülkeye vermesi, hem egemenlik konusunu tartışmalı hale getirir hem de bölgede güvenlik açısından kendi aleyhine bir husumet, yaratabilir. ABD’nin Karadeniz’de güç bulundurma veya üs teşkil etme gibi teşebbüslerine karşı ihtiyatlı olunması gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin varlığı, sınırları ve egemenliği Lozan Antlaşması ile tespit ve tescil edilmiştir. Bu antlaşmada Türk Boğazları üzerinde tam bir egemenlik sağlanamamış, uluslararası denetim ön planda tutulmuştur.

1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi⁵⁸ ise Türkiye’nin boğazlar üzerinde tam oluşmayan egemenliğini sağlayarak, bir noktada Türkiye Cumhuriyeti devletinin bağımsızlığını ve egemenliğini tescil eden bir hüviyet taşımaktadır. Bu nedenle antlaşma hükümlerinin muhafazası ve buna riayet edilmesi, Türkiye’nin egemenliğini korunması ve Karadeniz’deki dengeleri de gözetmek suretiyle Türkiye’nin güvenliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için sayfa 50’ye bkz.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin ihlali, Türkiye'nin egemenlik haklarının kısıtlanması anlamına gelmektedir. Ayrıca dengelerin bozulması, husumet meydana getirmesi, barış ve güvenlik ortamını zedelemesi de söz konusudur. Bu nedenlerle Boğazlardan geçişin ve Karadeniz'de bulunma usulünün mutlaka Montrö Sözleşmesi'ne uygun olarak yapılması bir zarurettir. Türkiye'nin bu konuda ortak çıkarları olan Rusya ile koordine bulunması doğru bir yaklaşım olarak, nitelendirilmiştir.

2.2. AB'nin Karadeniz Politikası

AB için Karadeniz bölgesi, en başta güvenlik açısından, ardından da enerji boyutuyla önem arz etmektedir. Avrupa Birliği'nin Karadeniz Bölgesine ilgisinin artması, AB genişleme süreciyle paralellik göstermektedir. 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan'ın üye olmasıyla Karadeniz'e komşu olmuştur. AB'nin Karadeniz politikası AB Yeni Komşuluk Politikası çerçevesinde şekillenmektedir. YKP'nin amaçları tarafların birbirinin egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü tanıması; çatışmaların çözümü; insan haklarına ve demokratik kurumlara önem verilmesi; ekonomik reformların uygulanması şeklinde sıralanabilir.⁵⁹

AB'nin enerjide gittikçe dışa bağımlılığının artması,⁶⁰ ve enerji güzergah yolunun Karadeniz olması AB'nin bu bölgeye önem vermesinin en önemli sebeplerindedir. Bu bölgenin istikrarlı ve güvenli olması AB için ayrıca önem taşımaktadır.

AB için petrol aktarımını durduracak ya da geciktirecek problemlerin engellenmesi ve bu çabalara destek verilmesi önemlidir. Ayrıca çevresel faktörler de AB ile Karadeniz arasında bir bağ oluşturmaktadır. Yine benzer şekilde AB'nin sınırları Karadeniz'e dayanınca petrol tankerlerinin geçişlerinin güvenliği konusunda AB standartları gündeme gelecektir. Bölgedeki özellikle Kafkaslar ve Doğu Avrupa'daki istikrarsızlık ve problemler buralardan Batıya doğru göçlere neden olabileceği için AB'nin sınırların korunması konusunda da Karadeniz ile ilgilenmesi çıkarına gözükmektedir.⁶¹ Bu bağlamda AB Karadeniz bölgesinde kurulan KEİ ile etkileşim içindedir. Türkiye bu etkileşime destek vermektedir.

⁵⁹ <http://www.turksam.org/tr/a907.html> (04.05.2009)

⁶⁰ Angı, N.Ö., "Genişleme Sürecinde Avrupa Birliği'nin Enerji Politikaları ve Türkiye", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, S.1, İstanbul, 2008.

⁶¹ <http://www.turksam.org/tr/a907.html> (04.05.2009)

AB, geçtiğimiz yıla kadar KEİ üyesi ülkeler ile ilişkilerini ikili düzeyde sürdürmeyi tercih etmiştir. Ancak, KEİ, AB ile kurumsal bir işbirliği gerçekleştirmek arzusunda olduğunu beyan ede gelmiştir. Bu amaçla, 28 Ekim 2005 tarihinde Kışinev’de yapılan KEİ Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı’nda KEİ-AB ilişkilerinin geliştirilmesini öngören bir bildiri, kabul edilmiştir.

Bugün , KEİ ile AB kurumları arasında görüş alışverişi ve etkileşim devam etmektedir. KEİ’nin ülkemizin de dahil olduğu Troikası, 5-6 Aralık 2006 tarihlerinde Brüksel’de AB Doğu Avrupa ve Orta Asya Çalışma Grubu’nda (COEST) KEİ hakkında bilgi vermiş, AB ile işbirliği olanakları hakkında sunum yapmış, keza Avrupa Parlamentosu, Komisyon ve Konsey yetkilileriyle temaslarda bulunmuştur. 23 Mart 2007 tarihinde, KEİ Yüksek Düzeyli Memurlar Komitesi ile AB Troikası (Açık Format) arasında İstanbul’da bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda AB tarafının KEİ ile ilişkilerin somut projeler temelinde geliştirilmesine olumlu yaklaştığı gözlenmiştir.

Son olarak, AB Komisyonu 11 Nisan 2007 tarihinde "Karadeniz Sinerjisi–Yeni Bir Bölgesel İşbirliği Girişimi" başlıklı Bildiriyi yayımlamıştır. Bildiri, AB'nin Karadeniz bölgesine yönelik bir "politika" belirleme sürecine girdiğinin somut göstergesi olması bakımından önem arz etmektedir.⁶²

Diğer yandan, AB Komisyonu, 25 Haziran 2007 tarihinde KEİ’de gözlemcilik statüsü kazanmıştır. Böylece AB’nin KEİ çerçevesindeki işbirliği faaliyetlerini yerinde izleyerek, AB politikaları çerçevesinde karşılıklı yarara dayalı işbirliği imkânlarını daha iyi değerlendirebileceği düşünülmektedir.

Bu bağlamda, KEİ ile AB arasında proje temelinde somut işbirliği başlatmak üzere, Ukrayna Dönem Başkanlığı sırasında, 14 Şubat 2008 tarihinde, Kiev’de, “Karadeniz Bölgesi ve AB Dışişleri Bakanları Karadeniz Sinerjisi Toplantısı” düzenlenmiştir.

⁶² http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-_kei_.tr.mfa (18.05.2009)

2.3. Rusya'nın Karadeniz Politikası

RF tek kutuplu bir düzenden hoşnut olmadığını yayımladığı her doktrininde vurgulamakta ve bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. RF, ABD'nin girişimlerine karşı AB ile işbirliği yapmak istemekte ve yakın çevresinde ABD etkisini kırmayı hedeflemektedir. RF'nun AB'yi tercih etmesinin sebebi AB'nin RF'nin uyguladığı politikalara karşı alınabilecek bir askeri güce sahip olmaması, AB'nin enerji bakımından kendisine büyük ölçüde bağımlı olması ve ABD'ye karşı tek başına mücadele edecek gücü kendisinde bulamadığından kaynaklanan bir müttefiklik arayışıdır.

Ancak RF ve AB stratejik ortaklık kavramını farklı algılamaktadırlar. RF, Avrupa ile olan ilişkilerini çok açık bir biçimde "stratejik ortaklık" olarak nitelendirmekte ancak Avrupa kurumlarıyla birleşmeyi hedeflememektedir.

Moskova'ya göre bu ortaklık şu temeller üzerine oturtulmalıdır:

- RF'nin hala bir süper güç olduğunun kabul edilmesi,
- İkili ilişkilerdeki sorunlar ile Avrupa'nın ve Küresel sorunların çözümünde RF-AB işbirliği
- Tüm Avrupa güvenliğinin ABD ve NATO'yu izole etmeden işbirliği ile çözülmesi,
- Avrupa pazarlarının Rus ürünlerine açılması.⁶³

Sovyetler Birliği'ni yeniden canlandırma ve özellikle de Slav Birliği'ni kurma hayallerine sahip olan Rusya için Karadeniz bölgesi, siyasi açıdan büyük önem arz etmektedir. Karadeniz bölgesindeki eski Sovyet cumhuriyetleri üzerindeki etkisini arttırmak isteyen Rusya, Karadeniz ve Çanakkale Boğazı üzerinden, Akdeniz'e inebilmektedir. Yine Rusya'nın tarih boyunca uzun mücadeleler verdiği Kırım yarımadası ile günümüzde de Rus deniz filosunun bulunduğu Sivastopol şehri, Karadeniz'in merkezi konumundadırlar.⁶⁴

⁶³ Alkan, a.g.k., s.60.

⁶⁴ Kamalov, İ., "Karadeniz Bölgesindeki Bazı Güncel Sorunlar", Karadeniz Araştırmaları, Sayı.21, Ankara, 2009, s.14.

11 Eylül terörist saldırılarından sonra Afganistan'a ve ardından da Irak'a yapılan askeri müdahaleler "uluslararası terörizmle mücadele" boyutlarını aşarak uluslararası yeniden yapılanma sürecine dönüşmüştür. ABD ortaya attığı ve kısaca "Büyük Ortadoğu Projesi" ile Kuzey Afrika'dan Pakistan'a kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada dünyayı yeniden dizayn etmeye kalkışırken, Sovyetler Birliği'nin mirasçısı olan Rusya, artan petrol fiyatlarının da desteğini arkasına alan yeni lideri Vladimir Putin ile bölgede yeni bir "Dış Politika Konsepti" geliştirmeye başlamıştır.

11 Eylül hadiseleri ve arkasından yaşanan gelişmeler Rusya Federasyonu'nun dış politika ve güvenlik doktrinlerinde geleneksel çizginin sınırlarını oldukça zorlayacak nitelikte değişikliklere yol açmıştır. Artık, Rusya'nın uluslararası bir güç olmadığı, en azından uluslararası bir güç olmanın ekonomik altyapısını karşılamaktan uzak olduğunun farkına

varan Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin, Rusya'yı global arenadan çekerek, bölgesel ve/fakat etkin bir güç haline dönüştürmek istemektedir. Bu çerçevede Moskova, ABD ile yakınlaşarak genelde Batı dünyası ile bütünleşme politikaları takip etmeye başlamıştır. Politik olduğu kadar ekonomik gerekçelere de dayanan bu kararlar Rusya, en azından bir süreliğine küresel iddialarından vazgeçtiğini ortaya koymuştur.

Putin, Rusya içerisinde dizginleri ele almasının ardından, yakın çevresine yönelmiş ve Yeltsin döneminde eski Sovyet coğrafyası ülkeleri ile bozulmaya yüz tutan ilişkilerini yeniden düzenlemeye başlamıştır. Ancak, 11 Eylül'den sonra Rus dış politikasında yeni açılımlar ortaya çıkmıştır. Başkan Putin, yeni jeopolitik ortamda Batı ile yakınlaşma politikaları geliştirmiştir.

11 Eylül'den sonra küresel düzeyde dış politikasında en radikal değişimi yaşayan ülkelerden birisi de Rusya olmuştur. Başkan Putin iç politikada önemli riskler olarak terörizme karşı savaşta ABD'ye tam destek sağlamış ve Batı ile Avrasyacılık arasında bir eksene oturtulmaya çalışılan Rusya'nın yönü, 11 Eylül'den sonra Batı ile bütünleşmeye ve bu anlamda ABD ile müttefikliğe doğru çevrilmiştir. ABD ile hızlı başlayan balayı bu ülkenin Orta Asya'da birbiri ardına askerî üsler edinmesiyle neticelenmiştir. Ancak bir taraftan Rusya içerisinde yükselen Batı karşıtı söylem ve diğer yandan da ABD'den umulanın bulunamaması, Moskova'da ABD'ye verilen desteğin sorgulanmasına ve Kremlin'in dış politika alternatiflerini açık tutmasına sebep olmuştur.

ABD Afganistan operasyonları sonrası Rusya'nın dış politika ve millî güvenlik konseptlerinde oldukça önemli bir yer tutan "Yakın Çevre" politikasını adeta ortadan kaldırarak Orta Asya ülkelerinde peş peşe askerî üsler edinmesi, diğer yandan da Afganistan ile hiçte alâkası olmayan ve Hazar petrollerinin geçiş güzergâhı olan Gürcistan'a askerî yardım ve teknik personel yardımını artırmaya başlaması, Rusya'nın alternatif politikalar geliştirilmesi yönündeki çabalarını hızlandırmıştır.

ABD, Orta Asya'ya yerleşmekle Rus jeopolitik menfaatlerine çok büyük zarar vermiş olmasına rağmen Başkan Putin Batı'yla başlatmış olduğu işbirliğinin zarar görmemesi için buna fazla ses çıkarmamıştır. Ancak, Orta Asya'dan sonra ABD'nin Karadeniz ve Kafkasya'da da giderek ağırlığını hissettirmeye başlaması ve Gürcistan'a verdiği desteği her geçen gün arttırması, Rusya'yı bölgede oldukça rahatsız etmiş ve bu çerçevede Orta Asya'da Şanghay İşbirliği Örgütü'nü kuran Rusya ABD ile rekabet etmeye başlamıştır. Zaman içerisinde bu rekabetin Karadeniz'e kayması Rusya açısından özellikle enerji nakil hatlarında stratejik önemi olan bu bölgeye verilen önemin daha da artmasına sebep olmuştur.⁶⁵

Rusya'nın Karadeniz güvenlik politikasına baktığımızda Karadeniz'de güvenliği sağlama noktasındaki düşüncesi, bölge güvenliğinin bölge dışı aktörler tarafından sağlanamayacağı yönündedir bu noktada Türkiye ve diğer bölge ülkeleri de Rusya ile hem fikirdir. Son yaşanan Gürcistan-G.Osetya çatışmasında sorunun çözüm zemini olarak KEİ'nin gösterilmesi, akıllara KEİ güvenlik örgütüne mi dönüşüyor dedirtmiştir.

Esasında bu Rusya'nın bölge dışı aktörlere kesinlikle sıcak bakmadığının göstergesidir. Ancak bugün birçok analizci bölge ülkeleri arasında (Azerbaycan- Dağlık Karabağ- Ermenistan, Gürcistan- Abhazya- Güney Osetya- Rusya, Moldova'da Dinyester) var olan dondurulmuş çatışmalardan dolayı KEİ'nin güvenlik örgütüne dönüşemeyeceğini savunmaktadırlar. Ancak tam tersi kendi aralarında çatışmalı olan devletlerde farklı uluslararası oluşumlara girebilmektedirler.

⁶⁵ <http://www.turksam.org/tr/a216.html> (04.04.2009)

TABLO 1: BÖLGESEL TİCARET ORTAK OLMADAN ÖNCE DEVLETLERARASI ÇATIŞMALI SORUNLARA SAHİP OLAN ÜLKELER

ÇATIŞMALI ÜLKELER	İŞ BİRLİĞİ ADI
Ekvator- Peru	Andin Topluluğu
Fransa- Almanya	AB
Yugoslavya- Bulgaristan	COMECON
Yunanistan- Türkiye	KEİ
Güney Kore- Japonya	APEC, ASEAN+ 3

KAYNAK: Alkan,a.g.k., s.27.

TABLO 2: AYNI ENTEGRASYON DÂHİLİNDE OLUP ÇATIŞMALI SORUNLARI BULUNAN ÜLKELER

ÇATIŞMALI ÜLKELER	İŞ BİRLİĞİ ADI
Şili- Arjantin	Andin Topluluğu
Fas- Nijerya	Arap- Mağrep Birliği
Benin- Nijerya	ECOWAS
Hindistan – Pakistan	SAARC
Tayland- Kuzey Vietnam	ASEAN

KAYNAK: Alkan,a.g.k., s.27.

Tabloları incelediğimizde bölgesel birleşmede çatışmalı devletler olsa da bu ülkelerin aynı çatı altında toplanılabildiğini görmekteyiz. KEİ'nin özelliği de bölgesinde sorunlu bölge devletlerini bir araya getirebilmiş tek kuruluş olmasıdır.

3. KARADENİZ'DE BUGÜNKÜ GÜVENLİK YAPILANMALARI

Bugün Karadeniz'de deniz güvenliğinin sağlanmasında iki önemli oluşum bulunmaktadır: Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) ve Karadeniz Uyumu Harekatı (OPERATION BLACK SEA HARMONY)

3.1. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)

3.1.1. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR) 'nun Kuruluşu

Karadeniz'in Montrö konvansiyonundan doğan, özel konumu dolayısıyla⁶⁶, sadece Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler (Türkiye, Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya Federasyonu ve Ukrayna) arasında, Türkiye tarafından ilk olarak 1998 yılında Varna/ Bulgaristan'da yapılan İkinci Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanları Toplantısı'nda gündeme getirilmiştir. Blackseafor girişiminin en önemli aşaması olan "Kuruluş Anlaşması" ise; 2 Nisan 2001 tarihinde İstanbul Çırağan Sarayı'nda Karadeniz'e sahildar devletlerin dışişleri bakanları ve yetkilendirdikleri üst düzey temsilcileri tarafından imzalanmıştır.⁶⁷

3.1.2. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)'nun Görevleri

BLACKSEAFOR, Karadeniz'e sahildar devletlerarasında dostluğun, iyi ilişkilerin ve karşılıklı güvenin daha da güçlenmesine katkıda bulunmak ve Deniz Kuvvetleri arasında karşılıklı kullanılabilirlik ve işbirliğinin güçlendirilmesiyle bölgede barış ve istikrarı geliştirmek amacıyla kurulmuştur.⁶⁸ Bu kapsamda BLACKSEAFOR'a atfedilen görevler; arama ve kurtarma harekâtı, insani yardım harekatı, mayın karşı tedbirleri, çevre koruma

⁶⁶ Uysal, B., "SSCB'nin Dağılmasından Sonra Türkiye ile Rusya Federasyonu İlişkilerinin Güvenlik Açısından Değerlendirilmesi", Stratejik Araştırmalar Dergisi, SAREM, Sayı.7, Ankara, 2006, s.135.

⁶⁷ www.blackseafor.org/Kurulus_Ana.asp (25.04.2009)

⁶⁸ www.blackseafor.org/Gorev_Ana.asp (25.04.2009) Blackseafor Anlaşması, Madde 4.

harekatı, iyi niyet ziyaretleri ve taraflarca kararlaştırılacak diğer görevler olarak belirlenmiştir.⁶⁹

Karadeniz Deniz Kuvvetleri Komutanlar Komitesi 7 Temmuz 2004 tarihinde yaptığı toplantısında BLACKSEAFOR'un görev tanımının, terörizm tehdidinin ve kitle imha silahlarının yasadışı yollardan yayılmasının önlenmesi konularını da içine alacak şekilde genişletilmesi amacıyla Yüksek Düzeyli Uzmanlar Grubu (YDUG) oluşturuldu. Söz konusu grubun çalışmalarının bir sonucu olarak, 15 Aralık 2005'de Tiflis'te yapılan Dışişleri Bakanları Özel Temsilcileri Toplantısı'nda " Legal Aspects Regarding BLACKSEAFOR Operations" başlıklı ve BLACKSEAFOR'un terörizm ve kitle imha silahlarının yayılmasıyla mücadelede kullanımının yasal çerçevesini oluşturan bir belge onaylandı.⁷⁰

BLACKSEAFOR Anlaşması bölgede Rusya Federasyonu ile Türkiye'nin istikrarını ve aradaki barışı güçlendirmenin yanı sıra bölgesel iş birliklerini geliştirmeyi , kıyı devletlerin deniz güçleri arasında operasyon yapabilme yeteneğini artırmıştır.⁷¹ Bu işbirliği gelişmesi, Karadeniz'i ilgilendiren sorunların çözümünde BLACKSEAFOR oluşumunun, kendi içlerinde uyum sağlayabildikleri takdirde, Karadeniz ve Boğazlar'la ilgili politikaların uygulanmasında, uluslararası arenada etkin olabileceği söylenebilir⁷² tezini destekler niteliktedir.

3.1.3. Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu (BLACKSEAFOR)'un Faaliyetleri

Bir çağrı kuvveti olan BLACKSEAFOR, kurulduğu tarihten itibaren sekiz kez aktive edilmiştir. BLACKSEAFOR, 2004 yılından itibaren yılda iki defa aktive edilmeye başlanmıştır.⁷³

BLACKSEAFOR'un gerçekleştirdiği faaliyetler aşağıdaki gibidir:

⁶⁹ Alkan, a.g.k., s.34.

⁷⁰ Kanbolat, H., "Türkiye Karadeniz'e, Rusya Federasyonu Akdeniz'e ", Stratejik Analiz Dergisi, Sayı.90, Ankara, 2007, s.7.

⁷¹ Uysal, a.g.m., s.136.

⁷² İstikbal, M.A., "Türk Boğazları'nın Stratejik Önemi", Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz (Ed. Öztürk, O.M.- Sarıkaya, Y.), Ankara, 2005, s.303.

⁷³ www.dzkk.tsk.mil.tr/turkce/anasayfa.asp (26.04.2009)

TABLO :3 BLACKSEAFOR AKTİVASYONLARI

AKTİVASYON NUMARASI / ADI	PERİYODU	SORUMLU ÜLKE	LİMANLAR
1'inci Aktivasyon	27 Eylül 2001 - 16 Ekim 2001	Türkiye	Gölcük-Varna-Köstence-Odessa-Novorossiysk-Poti
2'nci Aktivasyon	5-28 Ağustos 2002	Ukrayna	Sivastopol-İstanbul- Köstence-Varna
3'üncü Aktivasyon	3-31 Ağustos 2003 AKTİVASYON	Bulgaristan	Burgaz-Gölcük-Köstence-Sivastopol-Novorossiysk-Poti
4'üncü Aktivasyon	5-27 Ağustos 2004	Gürcistan	Poti-Novorossiysk- Sivastopol
	4-27 Nisan 2005		Kdz.Ereğli-İstanbul-Burgaz-Köstence
5'inci Aktivasyon	8-27 Ağustos 2005	Romanya	Köstence-Varna-Kdz.Ereğli
Nisan 2006 Aktivasyonu	7-25 Nisan 2006	Romanya	Novoozerne/UKRAYNA- Batum-Novorossiysk
Ağustos 2006 Aktivasyonu	1-22 Ağustos 2006	Rusya Federasyonu	Novorossiysk-Sivastopol-Batum

KAYNAK: www.dzkk.tsk.mil.tr/turkce/anasayfa.asp (26.04.2009)

Tablo 1'e baktığımızda 4'ncü aktivasyon 5–27 Ağustos 2004'te gerçekleştirilen “ Terörizmle Mücadele Operasyonu” isimli ilk tatbikat görülmektedir. BLACKSEAFOR'un görev yönergesi, 7 Temmuz 2004'te değiştirilerek, organize suçlar ve terörist tehditler de görev kapsamı içine alınmıştır. Görev yönergesindeki bu değişikliğin ve hemen akabinde yapılan tatbikatın arka planında, Karadeniz'e NATO unsurlarının girmesinin önlenmesi bulunuyordu. NATO üyesi olmasına karşın Türkiye, yeni NATO üyeleri Romanya ve

Bulgaristan'ın, NATO'nun Akdeniz'de gerçekleştirdiği “Etkin Çaba (Active Endeavor)” Harekâtı'nın Karadeniz'e yayılması yönündeki girişimlerinden rahatsız olmuştu. Romanya ve Bulgaristan Karadeniz'de Rusya ve Ukrayna'nın gücünü dengelemek için NATO deniz unsurlarının devriye hizmetinde bulunmasını istiyordu. Fakat Montrö Boğazlar Sözleşmesi konusunda duyarlı olan Türkiye, sözleşmenin zedelenmesine neden olabilecek bu girişime sıcak bakmamış ve Karadeniz'in güvenliğinin kıyıdaş ülkelerce sağlanması fikrini paylaşan Rusya ile işbirliği yaparak, BLACKSEAFOR'un görev yönergesini değiştirmek yoluyla organize suçlar ve terörist tehditleri de gücün kapsamına almıştır.⁷⁴

3.2. KARADENİZ UYUMU HAREKÂTI(BLACK SEA HARMONY)

3.2.1. KARADENİZ UYUMU HAREKÂTI (BLACK SEA HARMONY)'nin Kuruluşu

BLACKSEAFOR'dan sonra Türkiye'nin diğer bir girişimi olan Karadeniz Uyumunu (Blacksea Harmony) gündeme geldi. Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ 6 Haziran 2005'te Washington'da toplanan Amerikan-Türk Konseyi Kongresinde yaptığı konuşmada bu konuya değinerek, Karadeniz'deki operasyonların Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerle yürütüleceğini vurgulamıştır.

“Terörizme, uyuşturucu ve insan kaçakçılığına karşı Akdeniz ve Anadolu'da artan önlemlere ek olarak, Karadeniz'de “ Karadeniz Uyumunu(Blacksea Harmony)” adıyla başlatılan bir deniz operasyonu var. Bu Akdeniz'deki “Aktif Gayret (Active Endeavor)” harekâtını tamamlayan bir operasyon. Bu çerçevede şüpheli gemiler izleniyor ve elde edilen bilgiler NATO ülkeleri ve Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerle paylaşılıyor. Şüpheli görülen gemiler kontrol ediliyor ve Türk limanlarında sorgulanıyor. Bu operasyonlar Türkiye'nin kendi imkânları ile yapılıyor, bununla birlikte gelecekte bu tür operasyonlar Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerle ortaklaşa ve işbirliği içerisinde yürütülecek.”⁷⁵

Karadeniz deniz güvenliği kapsamında, Türk Deniz Kuvvetleri 1 Mart 2004 tarihinde Karadeniz'in açık deniz alanlarında ve karasuları içinde KARADENİZ UYUMU

⁷⁴Demirtaş, S., “ Karadeniz NATO'ya kapalı”, Cumhuriyet, 29 Ağustos 2004.

⁷⁵Oktay, E-G., “ Türkiye'nin Avrasya'da Çok Taraflı Girişimlerine Bir Örnek: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü” , Türkiye'nin Avrasya Macerası (Der. Aydın, M), Ankara, 2007.

HAREKATI(OPERATION BLACK SEA HARMONY)'nı başlatmıştır. KARADENİZ UYUM HAREKÂTI, Karadeniz'deki tüm kıyıdaş ülkelerin katılımına açık, ancak başlangıcından 2006 yılı sonuna kadar milli nitelik taşımış olan bir deniz harekâtıdır.⁷⁶ KUH, Karadeniz'de güvenliği sağlama noktasında en son geliştirilmiş olan bir yapıdır.

Başlangıçta Türk fırkateynleri, hücum botları, denizaltıları, helikopterleri ve deniz karakol uçakları vasıtasıyla, Türk karasuları içinde, Karadeniz'in uluslararası sularında ve bu bölgelerin üzerindeki hava sahasında icra edilmiştir.

Bugün ağırlıklı olarak KUH, Batı Karadeniz'de, bir Muhrip Filotillası Komodoru emrindeki görev birliği tarafından icra edilmekte ve harekât helikopterler ve Deniz Karakol uçakları ile desteklenmektedir.

Kıyıdaş ülkelerin KUH'a katılımı için gerekli görüşmelere devam edilmektedir. Rusya Federasyonu Deniz Kuvvetlerinin katılımı 27 Aralık 2006 tarihinde gerçekleşmiştir.

Ukrayna'nın Karadeniz Uyumu Harekâtı'na katılmasına ilişkin çalışmalar da sonuçlanmıştır. İki tarafın karşılıklı mutabakatı ile hazırlanan Katılım Protokolü, Ukrayna Başbakanının Türkiye ziyareti esnasında, 17 Ocak 2007 tarihinde Türk ve Ukrayna Deniz Kuvvetleri Komutanları tarafından imzalanmıştır. 25 Nisan 2007 tarihinde, Ukrayna Deniz Kuvvetlerinin, sadece bilgi değişimi temelinde, KUH'a resmen katılmıştır.⁷⁷ Ancak Ukrayna harekâta gemi ile katılmamaktadır.

Romanya ile harekâta katılıma yönelik teknik görüşmelere 2006 başlanılmış ve halen devam edilmektedir.⁷⁸ Türkiye, Karadeniz'e sahil dar olan ülkelerin bu faaliyete katılımını ve KUH'un çok uluslu ve etkin bir bölgesel oluşum olmasını hedeflemektedir.

Bulgaristan ve Gürcistan NATO'nun bölgeye doğrudan müdahil olmasını istemeleri ve Rusya ile aynı organizasyonda bulunmak istememeleri nedeni ile KUH'a kayıtsız

⁷⁶www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm (26.04.2009)

⁷⁷Kandemir, a.g.k., s.144.

⁷⁸www.dzkk.tsk.mil.tr/turkce/DzKKUluslarArasiGorevler.asp?strAnaFrame=DzKKUluslarArasiGorevler&strIFrame=DzKKUluslarArasiFaaliyetler (26.04.2009)

kalmaktadırlar. Türkiye ise bütün Karadeniz kıyıdaş ülkelerini harekâta katılmaya davet etmektedir.

3.2.2. KARADENİZ UYUMU HAREKÂTI (BLACK SEA HARMONY)’nın

Görevleri

BLACKSEAFOR’un dönüşümü tamamlanana kadar “ Karadeniz’de oluşabilecek risk ve tehditleri caydırma, önleme ve denetlemeyi” amaçlamaktadır.⁷⁹ KUH’un görevi; Karadeniz’de belirsiz aralıklarla karakol faaliyetleri icra ederek yasa dışı faaliyetlere karıştıklarından şüphe duyulan ticaret gemilerini tespit etmek ve izlemektir.⁸⁰ Şüpheli ve dikkati çeken gemiler, Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından Türk karasularında ve limanlarında ziyaret edilmekte ve aranmaktadır. Bu yanıyla KUH, NATO’nun Akdeniz’de sürdürdüğü Etkin Çaba Harekatı (Operation Active Endeavour)’nın icra ettiği görevle aynıdır ve bu harekatla uyum içindedir. Ayrıca tespit edilen şüpheli ve dikkat çeken gemilere ait bilgiler NATO makamlarına aktarılmaktadır. Şüpheli bir gemi tespit edildiğinde, varış limanına kadar takip edilmekte, arama yapılması gerektiğinde, alıkonularak yasal işlem başlatılmak üzere ilgili makamlara devredilmektedir. Türkiye, bu harekatın yasa dışı faaliyetlere karşı caydırıcılık sağladığını düşünmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, Karadeniz’de emniyet ve güvenliğin sağlanmasının, sonuçta barış ve istikrarın getirilerinden birlikte istifade edilmesini mümkün kılacağını, bunun müşterek bir sorumluluk olduğunu düşünmektedir. Ayrıca TSK, “İşbirliği yapmak suretiyle güvenlik ortamının iyileştirilmesi çabası, kıyıdaş ülkeler arasında olabilecek görüş farklılıklarının barışçı yollarla çözülmesine zemin hazırlayacak kapsamlı danışma ve görüşme fırsatları da yaratmaktadır”⁸¹ düşüncesini taşımaktadır.

⁷⁹Ağacan, K., “Karadeniz’e Kafkasya’dan Bakmak”, Avrasya Dosyası, Sayı.1, Ankara, 2007, s.212.

⁸⁰www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm (26.04.2009)

⁸¹www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm (26.04.2009)

3.3. Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemler İnisyatifi (GGAÖ)

Karadeniz’e kıyısı olan; Türkiye, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Bulgaristan, Romanya, Gürcistan arasında işbirliği çerçevesinde, bölgede barış ve istikrarın arttırılmasına katkı sağlamayı amaçlayan Karadeniz’de GGAÖ rejiminin görüşmeleri, Ukrayna’nın koordinatörlüğünde 1994 yılı sonunda başlatılmıştır. 1 Ocak 2003’de yürürlüğe girmiştir.⁸² Ukrayna’nın inisiyatifiyle başlatılan bu girişime en büyük destek Türkiye tarafından verilmiştir. Söz konusu düzenleme, dünyada deniz alanında mevcut yegâne güven ve güvenlik artırıcı rejim olması nedeniyle ayrıca önemlidir.

GGAÖ, genel olarak, denizlerde yapılabilecek işbirliği alanlarını (Seyir hidrografi, konferanslar, acil yardımlar, vb.) geliştirmeyi; karşılıklı temasları arttırmayı (Üslere davet, personel değişimi, kültürel ve sportif faaliyetler, vb.); önemli faaliyetlere ilişkin ön bildirimde bulunmayı; Karadeniz’de mevcut kuvvetler (400 ton üzeri gemiler ve denizaltılar) hakkında her yıl bilgi değişimini ve her yıl bir ülkede Deniz Güven Tatbikatı (Confidence Annual Naval Exercise- CANE) yapılmasını amaçlamaktadır.

Bugüne kadar 2004’de, Bulgaristan koordinatörlüğünde CANE tatbikatı gerçekleştirilmiş ve Varna Deniz Üssü ziyaret edilmiş; 2005’de, Gürcistan tarafından gerçekleştirilmesi gereken ikinci CANE tatbikatı, Gürcistan’ın mali ve teknik yetersizlikleri nedeniyle, bu ülkeyle varılan mutabakat sonucunda, Türkiye tarafından üstlenilmiş ve gerçekleştirilmiştir.⁸³ Ayrıca, söz konusu tatbikatla bağlantılı olarak, Karadeniz Ereğli Deniz Üssü ziyarete açılmıştır.

Yalnızca bölgede “güvenlik ihtiyaçlarının” karşılanması değil, bununla beraber bölgede “güven ortamına”da temel oluşturulması ve sağlanması, askeri ve siyasi önemli bir düşüncedir. Bu düşüncenin sonucu olarak, GGAÖ faaliyeti Karadeniz bölgesinde sürekli bir barışın idamesi noktasında önemli bir girişimdir.

⁸²Koçer, G., a.g.m., s.207.

⁸³ Koçer, a.g.m., s.208.

3.4. GUAM(Gürcistan, Moldova, Ukrayna, Azerbaycan)

10 Ekim 1997 tarihinde Gürcistan, Moldova, Ukrayna ve Azerbaycan devlet başkanları, Strazburg'da Avrupa Konseyi Zirvesi esnasında, bölgesel işbirliği ve karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi, Avrupa ve bölgesel güvenlik, ekonomik ve politik temasları içeren, GUAM'ı oluşturan bir bildiriye imzaladılar.⁸⁴ Bu bildiriye, Devlet Başkanları bu dört devletin işbirliği yapmalarının önemini; Avrasya'da işbirliği, TRACECA'nın canlandırılması, toprak bütünlüğü, devletlerin egemenliği, sınırların değişmezliği, işbirliği, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı duyarak daha güvenli ve istikrarlı bir Avrupa'ya katkıda bulunmak şeklinde açıklamışlardır. Ayrıca GUAM, 1999 yılında Özbekistan'ın da katılımıyla GUUAM ismini aldı.⁸⁵

GUUAM'ın dönem başkanlığını yapan Moldova, 5 Mayıs 2005 tarihinde Taşkent'ten, Özbekistan'ın söz konusu kuruluşun çekildiğine dair resmî bir bildiri aldı.⁸⁶

23 Mayıs 2006 tarihinde Kiev'de yapılan enerji güvenliği, enerji kaynakları, enerji sevkiyatının ele alındığı GUAM Zirvesi'nde, bu oluşum, uluslararası örgüt niteliği kazanmıştır. Ayrıca örgütün adının "GUAM Demokrasi ve Ekonomik Kalkınma Örgütü" olmasına karar verildi.⁸⁷

GUAM bölgesel işbirliğine baktığımızda hedeflerinin büyük bir bölümünün KEİ faaliyetleri ile benzerlik gösterdiğini hatta KEİ faaliyet alanına girdiğini görmekteyiz. Ancak aynı alanlardaki işbirliğinin ayrı örgüt çatılarında yapılmasının uygulamada bir sonuç vermeyeceği kesindir. Bu sebeple, Karadeniz'de GUAM'ın KEİ'ye alternatif değil tamamlayıcı bir örgüt olarak ele alınması daha uygun olacağı düşünülmektedir.⁸⁸

Bazı siyaset bilimcilere göre GUAM Rusya karşıtı bir blok olarak ortaya çıkmıştır.⁸⁹ Karadeniz bölgesinde gerek nüfus ve yüzölçümü, gerekse ekonomik büyüklük ve askeri güç açısından iki önemli büyük ülke olarak Rusya ve Türkiye görülmektedir. Buna bağlı olarak da

⁸⁴ www.guam.org/general/browse.html (28.05.2009)

⁸⁵ Alkan, a.g.k., s.32.

⁸⁶ www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=6&ID=580 (28.05.2009)

⁸⁷ www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=4&ID=2132 (28.05.2009)

⁸⁸ Kanbolat, H., " Karadeniz'in Jeopolitik Önemi Artıyor", Stratejik Analiz Dergisi, Sayı.97, Ankara, 2008, s.49.

⁸⁹ www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=6&ID=580 (28.05.2009)

Karadeniz’de oluşturulan herhangi bir bölgesel güvenlik ve işbirliği mekanizmasının, Rusya ve Türkiye olmadan başarılı ve etkin olması beklenmemektedir.

3.5. Kafkasya İstikrar ve İş Birliği Platformu

Ağustos 2008 ayında Rusya Federasyonu ve Gürcistan arasında yaşanan Güney Osetya çatışmasının ardından, Türkiye tarafından 12 Ağustos’ta⁹⁰ bölge ülkelerine (RF, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan) “Kafkasya İstikrar ve İş Birliği Platformu” teklifi sunulmuştur.

ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, BM, Avrupa Konseyi, AB, AGİT, IMF, Dünya Bankası gibi bölge dışı aktörlerin de iştiraki Kafkaslar Bölgesinde Balkan İstikrar Pakti’ni model alan bir “Kafkasya İstikrar Pakti” oluşturma fikri, ilk olarak dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL tarafından Aralık 1999 tarihinde ortaya atılmıştır.⁹¹ Ancak Süleyman Demirel’in söz konusu teklifinden sonra 24-25 Ocak 2000 tarihlerinde Moskova’da yapılan Bağımsız Devletler Topluluğu(BDT) Toplantısı’ndan çıkan sonuç, BDT sınırlarını aşan ve Rusya Federasyonu’nun yer almadığı bir “Kafkasya İstikrar Pakti” düşüncesinin Güney Kafkasya cumhuriyetleri tarafından benimsenmesinin zor olacağı yönünde olmuştur.⁹²

KİP düşüncesinin hayata geçirilememesinin nedeni, Rusya Federasyonunun desteğinin alınmaması ve buna bağlı olarak da dönemin Türk Dışişleri Bakanlığı’nın da Rusya’nın olmadığı bir pakt düşüncesine olumsuz yaklaşmasındandır.

Türkiye 11 Ağustos 2008’de Başbakan Erdoğan’ın, 12 Ağustos’ta Cumhurbaşkanı Gül’ün açıklamaları ile aktif politikaya yönelmiştir. Başbakan Erdoğan Moskova’ya gitmiştir. Türkiye, Güney Kafkasya, Rusya Federasyonu ve Batı devletlerinin katılımında güvenlik, istikrar ve kalkınma arayışlarının öncelikli olduğu bir işbirliği paktının kurulmasını istemektedir.

“Kafkasya İstikrar ve İş Birliği Platformu” teklifine ilişkin çalışmalar Dışişleri Bakanlığı tarafından halen yürütülmektedir. Söz konusu iş birliği platformu;

⁹⁰ Kanbolat, H., “ Kafkas İstikrar Pakti Projesi Türkiye Kafkasya’da Ne Yapabilir?,” Zaman , 16 Ağustos 2008.

⁹¹ Kandemir, a.g.k., s.147.

⁹² Kanbolat, H., “ Kafkas İstikrar Pakti Projesi Türkiye Kafkasya’da Ne Yapabilir? ”, Zaman , 16 Ağustos 2008.

- Kafkasya cumhuriyetleri ekonomilerinin yeniden yapılanması,
- Kalkınmanın ve işbirliğinin sağlanması,
- Dünya ile ekonomik işbirliğinin artırılması,
- Serbest ticaretin teşvik edilmesi, özel sektörün desteklenmesi,
- Çevrenin korunmasının sağlanması,
- Doğudan batıya uzanan -ve uzanacak olan- uluslararası enerji ve ulaşım hatlarının gerçekleştirilmesi,
- İdari yapının yeniden düzenlenmesi ve şeffaflığının sağlanması,
- Mültecilerin sorunlarının çözümü ve uyumlarının sağlanması konuları olacaktır.⁹³

Ancak bu söz konusu yeni oluşumun RF Yönetimi'nin Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili'yi muhatap almayacağını duyurması, Ermenistan'ın halen Azerbaycan topraklarının %20'sini işgal altında tutması, RF'nin özellikle Kafkas Bölgesi'ne yönelik "arka bahçe" yaklaşımıyla hareket etmesi gibi⁹⁴ nedenler devam ettiği müddetçe hayata geçme şansı olmadığını anlaşılmıştır.

Bu oluşum yerine daha uygun bir platform olan ve 1992'de kurulan KEİ, yeniden yapılandırılmayla birlikte bölgede çıkabilecek ve çıkan çatışmaları da önleyecek duruma getirilebilir. Bugün Rusya ve diğer bölge ülkeleri de Kafkasya İstikrar ve İş Birliği Platformu yerine KEİ'yi desteklemektedirler.

⁹³ Kanbolat, H., " Kafkas İstikrar Paketi Projesi Türkiye Kafkasya'da Ne Yapabilir? ", Zaman , 16 Ağustos 2008.

⁹⁴ Kandemir, a.g.k., s.148.

III.BÖLÜM

KARADENİZ'DE GÜVENLİĞİN TÜRKİYE AÇISINDAN PARAMETRELERİ VE KARADENİZ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ'NİN KARADENİZ GÜVENLİĞİ'NE ETKİSİ

1.KARADENİZ BÖLGESİNDE DEĞİŞİMLER

1.1. Montrö(Montreux) Boğazlar Sözleşmesi

Türkler açısından Karadeniz konusundaki her türlü tartışma Türk Boğazlarını ve Boğazlar rejimini düzenleyen 1936 Montrö Sözleşmesi'ni ilgilendirmektedir.⁹⁵ Türk Boğazları(veya Türk Boğazlar Bölgesi); İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı'nda bütünleşen, uluslararası deniz trafiğine açık bir geçittir. Karadeniz'i Ege Denizi'ne ve Akdeniz'e, Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazı yoluyla da okyanuslara bağlar. Türk Boğazlarının konumu, Marmara Denizi'nin yapısı itibarıyla hiçbir uluslararası boğaza benzememektedir. Kıyılarının tamamı Türk toprakları ile çevrili ve tarihi olarak iç sular rejimine tabi Marmara Denizi'nden geçen ve tamamen milli boğaz özelliğine sahip İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Montrö Sözleşmesi doğrultusunda milletlerarası ulaşımda kullanılmaktadır.⁹⁶

Lozan'da 24 Temmuz 1923'de imzalanan ve Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenliğini kısıtlayan Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme'nin yerini on üç yıl sonra, 20 Temmuz 1936'da imzalanan Montrö Sözleşmesi almıştır. İmzalanma aşamasından itibaren yürürlükte kalma süresinin bile uzun tartışmalara neden olmasına rağmen, Montrö Sözleşmesi; II. Dünya Savaşı, Varşova Paktı ile Sovyetler Birliği'nin dağılması gibi büyük sarsıntıları atlatabilmiştir.⁹⁷ Montrö sözleşmesi görüldüğü gibi yürürlükteki en eski uluslararası sözleşmelerden biridir.

Montrö Sözleşmesi'nin temel amacı, Türk Boğazlarından geçiş yapmak isteyen yabancı bayraklı savaş gemilerinin hukuki statüsünü düzenlemek olmuştur. Hatta Sözleşme'nin giriş

⁹⁵ Sanberk, Ö., "Türkiye, ABD ve Yeni Karadeniz Bölgesinde Dönüşüm İçin İşbirliği" Avrasya Dosyası, Sayı.1, Ankara, 2007, s.45.

⁹⁶ Oral N, Akten N, Ece J-N, Kanbolat H., "Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği Çerçevesinde 71.Yıldönümünde Montrö Boğazlar Sözleşmesi" Avrasya Dosyası, Sayı.1, Ankara, 2007, s.104.

⁹⁷ Oral, Akten, Ece, Kanbolat, a.g.m., s.104.

bölümü göz önünde tutulursa, Montrö Sözleşmesi'nin amacı hem Türkiye'nin hem de Karadeniz kıyıdaş ülkelerinin emniyetini korumaktı.⁹⁸

Son zamanlar da Montrö Sözleşmesi tartışmaya açılmıştır. Montrö Sözleşmesi'nde savaş gemilerinin Türk Boğazlarından geçiş rejimini incelediğimizde; Montrö Sözleşmesi'nin savaş gemilerinin statüsünü düzenleyen kısmı 2.Bölüm 8-22. maddelerini kapsadığını, bu kapsamda Montrö Sözleşmesi hem ticaret gemilerinin hem de savaş gemilerinin geçişini, barış zamanı, savaş zamanı ve Montrö Sözleşmesi'ne münhasır olarak yakın bir savaş tehlikesi tehdidi şeklinde üçe ayırarak düzenlemektedir. Uluslararası örf ve adet hukukunun savaş gemilerine tanıdığı "zararsız geçiş" hakkından çok farklı olarak,⁹⁹ 1936 Montrö Sözleşmesi yabancı bayraklı gemilerin hem Türk Boğazlarından geçişlerine hem de Karadeniz'de bulunmalarına, idari ve diplomatik yöntem, hacim-tonaj, adet ve kalma süresi bakımından önemli kısıtlamalar getirmiştir.

Montrö Sözleşmesi'nin yabancı bayraklı savaş gemilerine getirdiği başlıca kısıtlamalar;

-Geçiş öncesinde Türkiye'ye bildirimde bulunma zorunluluğu.(Montrö Sözleşmesi Madde 13'e göre Karadeniz'e kıyıdaş olan ülkeler 8 gün öncesinden diplomasi yoluyla ön bildirim yapmalıdır ve Karadeniz'e kıyıdaş olmayan ülkeler 15 gün öncesinden diplomasi yoluyla ön bildirim yapmalıdır. Ayrıca, ön bildirim tarihinden itibaren 5 gün içinde geçiş gerçekleşmelidir.)

-Toplam tonaj sınırlanması.(Montrö Sözleşmesi Madde 14'e göre Sözleşmenin III.maddesinde ve III sayılı Ek'inde öngörülen koşullar dışında Boğazlarda transit geçişte bulunabilecek bütün yabancı deniz kuvvetlerinin en yüksek(tavan) toplam tonajı 15.000 tonu aşmayacaktır. Fakat Madde 11'e göre Karadeniz'e kıyıdaş devletler, 14. Maddenin 1. fıkrasında öngörülen tonajdan yüksek bir tonajda bulunan hattı harp gemilerini Boğazlardan geçirebilirler; şu koşulla ki, bu gemiler boğazları ancak tek başlarına ve en çok iki torpido eşliğinde geçerler.)

-Savaş gemilerinin türü.(Uçaksavar gemilerinin Türk Boğazlarından geçişine izin verilmemesi gibi.)

-Denizaltıların gündüz ve su üstünden geçme zorunluluğu.(Montrö Sözleşmesi Madde 12. Boğazlardan denizaltı geçişi konusunda sadece Karadeniz'e kıyıdaş devletlere sınırlı bazı haklar tanınmıştır.)

⁹⁸ Oral, Akten, Ece, Kanbolat, a.g.m., s.119.

⁹⁹ Oral, Akten, Ece, Kanbolat, a.g.m., s.120.

-Karadeniz'e kıyıdaş olmayan savaş gemilerinin Karadeniz'de kalma süresine ve toplam tonajına getirilen ayrıntılı sınırlamalar.(Montrö Sözleşmesi Madde 18'e göre Karadeniz'e kıyıdaşı olmayan devletlerin barış zamanında bu denizde bulundurabilecekleri toplam tonajı Sözleşme'de belirtilen şartlar dışında 30.000 tonu aşmayacaktır, fakat her halükarda 45.000 tonu aşmayacaktır. Tabii ki, savaş durumunda Türkiye savaşan taraf ise dilediği gibi hareket edebilir ve Boğazları tüm yabancı savaş gemilerine kapatabilir.(Montrö Sözleşmesi Madde 20.) Bu hak, Türkiye kendisini “pek yakın bir savaş tehlikesi” tehdidi karşısında sayarsa yine tanınmaktadır, ancak Türkiye'nin Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri'ne bu konuyla ilgili bir bildiri göndermesi gerekmektedir.(Montrö Sözleşmesi Madde 21.)¹⁰⁰

Görüldüğü üzere, Montrö Sözleşmesi hem Türk Boğazlarından geçiş yapmak isteyen yabancı bayraklı savaş gemilerinin geçiş düzenlerini hem de Karadeniz'e giriş yapmak ve orada kalmak isteyen savaş gemilerinin hukuki statülerini belirleyen dünyadaki tek sözleşmedir.

1.2. Türkiye'nin Karadeniz Güvenlik Politikaları ve Değerlendirilmesi

Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'ne yönelik uyguladığı politikanın esası, bölgede barışın sağlanması ve refahın getirilmesine yöneliktir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkiye'nin odaklandığı konu yeni kurulan devletlerin politik ve teknik destekle Batı'ya yönelmelerinde etkili olmuştur. Bu kapsamda Türkiye bölge ülkelerinin özellikle enerji kaynaklarına dayanan ekonomik çıkarlarını gözetmektedir. Aynı zamanda Türkiye bölgedeki Türk ve Müslüman unsurların ayrılıkçı hareketlerine destek vermemekte, devletlerin toprak bütünlüğünü savunmaktadır.

Diğer yandan bölgede ikili ve çoklu ekonomik birliktelikler kurarak bölge içi ekonomik kalkınmanın temellerini arttırmak, Karadeniz'i doğu ile batı, kuzey ile güney arasında bir ticaret güzergâhı yapmak istemektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası konjonktür içindeki siyasi, ekonomik ve kültürel ağırlığı bu coğrafyalarda sahip olduğu etkinlik ve performansla yakından ilgilidir. Bu nedenle Türkiye Soğuk Savaş sonrasında bu bölgelerle yakınlaşma ihtiyacı duymuştur.¹⁰¹ Esasında bir bakıma Karadeniz Soğuk Savaş sonrasında bir Türk denizi olmuştur diyebiliriz. Nitekim bölgede en güçlü donanmaya sahip ülke Türkiye'dir.

¹⁰⁰ Oral, Akten, Ece, Kanbolat, a.g.m., s.121.

¹⁰¹ Alkan, a.g.k., s.51.

Karadeniz'in güvenliğinde Karadeniz ile ilgili terör, boğazlardan geçen petrol tankerleri, kaçakçılık gibi endişe yaratan güvenlik sorunları sonuç etkileri itibariyle en çok Türkiye'yi ilgilendirir.

Son yaşanan ABD'nin Montrö Sözleşmesini delme girişimine baktığımızda artık Karadeniz güvenliğinde Türkiye için bir egemenlik sorununun ortaya çıkarılmak istendiğini görmekteyiz. Türkiye Montrö Sözleşmesi'nin kendisine ve diğer kıyıdaş ülkelere verdiği hakkı korumalı tartışmaya açılmasına müsaade etmemelidir. ABD Karadeniz'e giriş yolunun Montrö'de değişiklik yapılmasına bağlı olduğunu bilmektedir. Türkiye ise bu durumdan son derece rahatsızlık duymaktadır. Türkiye bu noktada bölge ülkelerinin desteğini alarak Karadeniz'de mevcut durumunu korumalıdır. Bölge ülkelerinde bir arada bulunduğu tek örgüt KEİ olduğuna göre Türkiye bu zemini iyi kullanmalıdır. Rusya zaten bu konuda Türkiye ile hemfikirdir. Türkiye Karadeniz'de gitgide Rusya ile ticari birliktelikten güvenlik işbirliğine doğru gitmektedir. Türkiye Karadeniz konusunda hassas bir politika izlemelidir. Bu politika çerçevesinde Türkiye bölgesel oluşumları (KEİ, BLACKSEAFOR, KUH) en etkin şekilde araç olarak kullanmalıdır.

2. BÖLGE ÜLKELERİNİN KONUMU VE KEİ

2.1. Ukrayna

Ukrayna Soğuk Savaş sonrası stratejik önemi en fazla artan ülkelerden birisidir. Merkezi bir Doğu Avrupa ülkesidir. Nüfusunun % 73'ünü Ukraynalılar, % 22'sini Ruslar, % 1'ini Yahudiler, % 4'ünü ise diğer unsurlar (Beyaz Rus, Moldovyalı, Bulgar, Tatar, Yunanlı, Polonyalı, Macar, Romen) oluşturmaktadır. Coğrafi olarak bakıldığında, kuzeyden güneye 893 km., doğudan batıya 1316 km.dir. Kapladığı alan bakımından Almanya ve Fransa'dan daha büyüktür. Ukrayna'nın Karadeniz ve Azak Denizi'ne çıkışı vardır. Karadeniz kıyısında bulunan Odessa ve Sivastopol gibi önemli limanlara da sahip bir ülkedir.

Bulduğu coğrafyanın Rusya ile Doğu Avrupa arasındaki bağlantıyı sağlaması veya tampon bölge olması, Rus enerji nakil hatlarının Avrupa'ya aktarımında merkezi bir rol oynaması ve Rusya'nın bölgede Slav kültürü ve Ortodoks dinine bağlı etkisini kontrol etmesi

özelliği Ukrayna'yı jeostratejik bir oyuncu yapmakta, gelecekte de jeopolitik bir mihver olma potansiyeli vermektedir.¹⁰² Ukrayna bugüne kadar Rusya ile Batı arasında dengeli bir politika izlemeye gayret göstermiş, 2004 yılı sonunda gerçekleştirilen Turuncu Devrim sonrası dengenin ağırlık noktası Batı'ya doğru kaymıştır. 2006 yılında ise parlamanto seçimlerinde Rus yanlısı partinin yine kazanması, Ukrayna'da ki dengelerin ne denli değişken olduğunu göstermektedir.

SSCB döneminden kalan güçlü bir sanayiye, akademisyen ve araştırmacı kadrolarına, iyi eğitilmiş işgücüne, verimli topraklara, zengin maden ve kömür yataklarına, yaklaşık 50 milyonluk nüfusa ve yüksek bir ekonomik potansiyele sahiptir. Ukrayna, ülke topraklarının % 70'inin ekilebilir tarım arazisi olması sebebiyle, dünyada tarım alanında en yüksek üretim potansiyeline sahip ülkelerden biridir. Dünyanın beşinci büyük demir cevheri üreticisi konumunda ve ayrıca en büyük ikinci magnezyum rezervlerine sahiptir. Ukrayna bu özellikleriyle Karadeniz Bölgesi'nde ve Rusya-AB-ABD arasında oluşacak dengelerde önemli bir rol oynama potansiyeline sahiptir.

Enerji temini ülkenin önemli sorunlarının başında gelmektedir. Petrol ve doğalgaz ihtiyacını karşılamakta güçlük çekmesi ekonomisini etkilemektedir. Ukrayna enerji konusunda büyük ölçüde Rusya'ya bağımlıdır. Ukrayna içinde bulunan Rus nüfusu bu ülkeyi Rusya'ya bağımlı kılan bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülke nüfusunun yaklaşık % 22'sini oluşturan Ruslar, ülkenin doğusunda yer alan sanayi bölgelerinde ve önemli büyük şehirlerde yaşamaktadırlar. 2004 yılı seçimlerinde ortaya çıkan parçalanma korkusu Ukrayna'yı, her zaman terazinin diğer kefesine Rusya'yı koymayı zorunlu kılmaktadır.

Rusya ve Türkmenistan, Ukrayna'nın ithalat yaptığı ülkeler içerisinde ilk sırada yer almakta ve bu ülkelerden yapılan enerji ithalatı toplam ithalatın yüzde 40'ına tekabül etmektedir. Ukrayna ise bu bağımlılığı Kafkaslar ile Odessa arasında kurulacak bir hat ile aşmak istemektedir. Hazar petrolünün Supsa Limanı'ndan Ukrayna'da ki Yujny Limanı'na nakledilmesini, daha sonra da Drujba boru hattının devreye sokulmasını talep ediyor. Bu boru hatlarının güvenliği noktasında Ukrayna Karadeniz'de ki bölgesel oluşumları desteklemektedir. Bunun örneği “ Karadeniz'de Deniz Alanında Güven ve Güvenlik Arttırıcı

¹⁰² Alkan, a.g.k., s.75.

Önlemler (GGAÖ) Oluşturulması sürecinde” Ukrayna’nın öncülüğünde başlatılması ve buna Türkiye’nin de destek vermesiyle görülmüştür. Ukrayna Karadeniz’in güvenliği çalışmalarında BLACKSEAFOR’a destek vermekte aynı zamanda KEİ oluşumunda bulunmaktadır. Bu da Ukrayna’nın bölgesel güvenlik düzleminde Karadeniz ülkeleri ile birbirine yaklaştığının göstergesidir.

2.2. Bulgaristan

Dış politika hedefleri bütün komşularına eşit uzaklıkta olan Bulgaristan’da kentleşme oranı % 67 civarındadır. Etnik dağılım ise; % 83 Bulgar, % 9.5 Türk, Çingene % 4.6, diğer %1.5 şeklindedir.¹⁰³ Bulgaristan Balkanlarda mevcut ve muhtemel krizlerden uzak durmaktadır, Avrupa ile her düzeyde entegrasyonu hedeflerken, Rusya Federasyonu ile geçmişten gelen ekonomik ve sosyo-politik ilişkilerini istikrarlı bir düzeyde devam ettirmeye çalışmaktadır.

Bulgaristan yaklaşık nüfusunun % 10’unu teşkil eden Türk unsuru nedeniyle Karadeniz’deki işbirliğine (KEİ) ilk başta şüpheli yaklaşmış, Avrupa ve Avrupa-Atlantik kurumlarını kendisi için birinci öncelik olarak görmüştür. Ancak Bulgaristan günümüzde KEİ’nin gerçekleştirdiği bir çok projede yer almış ve uygulanmasına destek vermiştir. Örneğin, KEİ bünyesinde gerçekleşen Trans Balkan Hattı iletişim projesinde İtalya, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Türkiye birbirine bağlanmıştır. AB üyesi olan Bulgaristan AB’nin Karadeniz’e açılan kapısı olarak da anılmaktadır. Bulgaristan KEİ’ye desteğini AB’ye alternatif olmaması, AB’yi tamamlayıcı bölgesel bir işbirliği olmasından dolayı desteğini sürdürmektedir.

2.3. Romanya

Romanya yüzölçümü 238,391 km²’dir. Komşuları Kuzey-Doğu tarafında Moldova Cumhuriyeti, Kuzey ve Kuzey-Doğu’da Ukrayna, Kuzey- Batı’da Macaristan, Güney- Batı’da Yugoslavya, Güney’de Bulgaristan ve Güney- Doğu’da Karadeniz’dir. Romanya’ya etnik açıdan bakıldığında halkın % 89,5’i Romen, % 7,1’i Macar, % 1,8’i Çingene, % 1,6’sı ise Alman, Ukrayna, Sırp, Türk, Rus, Bulgar ve Tatar asıllıdır.

¹⁰³ Buttanrı, a.g.k., s.136.

Romanya bir taraftan ülkesi içinde olan Macar azınlıklarla ilgili sorunları diğer taraftan Ukrayna ile olan Yılan Adası sorunu ve iki Slav devlet arasında kalma psikolojisinin kendisinde yarattığı bir güvensizlik nedeniyle bölge içinde Türkiye ile ilişkilerini sağlamlaştırmaya çalışmakta, Avrupa ve Avrupa- Atlantik kurumlarını kendisi için birinci sırada bir emniyet faktörü olarak görmektedir.

Romanya, ABD'nin Karadeniz'e yönelik politikalarıyla paralel hareket etmekte olup, Karadeniz'de Rusya ile beraber ortak bir askeri platformda bulunmayı dış politika tercihi olarak benimsememektedir. Bu nedenle Romanya, Karadeniz'e kıyıdaş tüm ülkelerin taraf olduğu ancak ABD'nin içinde yer almadığı organizasyonlara karşı tavır almakta, Karadeniz'de mevcut güvenlik risklerini etmeye yönelik Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin ortak projelerine karşı çıkmaktadır.(Romanya, BLACKSEAFOR'un yeni tehditler kapsamında transformasyonuna karşı çıkmakta, BLACKSEA HARMONY Harekatı'nın sadece NATO ülkeleri arasında yapılan bir görev organizasyonu olmasını istemektedir.

Romanya bugün AB üyesi bir ülke olarak AB'nin Karadeniz'e açılan kapısı konumundadır. Romanya Karadeniz bölgesinde liderlik arzusu içerisindedir. Bunu 2006 Temmuz ayında devlet başkanları seviyesinde icra edilmesi planlanan "Karadeniz Forumu"¹⁰⁴ nda başı çekmesi ile göstermiştir. Ancak bölgede başarılı bir kurumsal yapıya sahip olan KEİ'nin yerini, aynı bölgede oluşturulabilecek bir başka oluşumun alamayacağı söylenebilir. Çünkü benzer alanlardaki işbirliğinin ayrı oluşumlar altında yapılmasının sonuç itibarıyla ve pratikte verimli olamayacağı, olumlu sonuç doğurmayacağı düşünülmektedir. Karadeniz Bölgesi düşünüldüğünde Romanya'nın bu ısrarından vazgeçebileceği ve kendisi haricindeki diğer bölge devletlerinin desteklediği KEİ'ye gereken önemi vereceği söylenebilir.

2.4. Ermenistan

Güney Kafkas Dağları ile Karadeniz ve Hazar Denizi arasında kalan bölgede denize kıyısı olmayan bir ülkedir. Batısında Türkiye, kuzeyinde Gürcistan, doğusunda Azerbaycan ve güneyinde İran bulunur. Ermenistan'ın SSCB sonrası dış politikasına bakıldığında iki değişmez unsur görülmektedir. Birincisi Türkiye'ye karşı Ermeni diasporası ile birlikte izlediği olumsuz politikası, diğeri ise 1988'de başlayan Azerbaycan ile aralarında Dağlık

¹⁰⁴ Alkan, a.g.k., s.72.

Karabağ anlaşmazlığıdır. Ermenistan kendisini batıdan Türkiye, doğudan Azerbaycan tarafından kuşatılmış olarak görmektedir.

Ermenistan'ın dış politikasında Batıya dönmesinin önündeki engel olarak Rus etkisinin varlığından söz edilebilir. Çünkü Ermenistan topraklarında Rus nüfusu çoğunluktadır ve ülke topraklarında Rus askeri birlikleri mevcuttur. Ermenistan'ın Türkiye ve Azerbaycan ile olan sorunları ekonomik gelişimine engel teşkil etmektedir. Son dönemde ise Ermenistan KEİ dönem başkanlığını yürütmüştür. 16 Nisan 2009 tarihinde ise Ermenistan, KEİ Dışişleri Bakanları Toplantısı 20. Konseyi'ne başarılı bir ev sahipliği yapmıştır. Ermenistan Karadeniz güvenliğinin sağlanmasında da , bölge ülkelerini ortak bir zeminde buluşturan KEİ'yi desteklemektedir.

2.5. Gürcistan

Gürcistan konumu itibariyle önemli bir geçiş coğrafyasında bulunmaktadır. Bu özelliği Gürcistan'ı SSCB döneminde en zengin cumhuriyetlerden birisi yapmıştır. Bağımsızlığını kazandıktan sonra Gürcistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. ABD'den sonra Gürcistan'a en çok yardımda bulunan ülke Türkiye'dir.¹⁰⁵ Bağımsızlık sonrasında Türkiye- Gürcistan ilişkileri askeri işbirliğini de içine alacak şekilde gelişmiş, Gürcistan'ın ticaret ilişkilerinde Türkiye her zaman en öndeki sıralarda yer almıştır. Bugün Gürcistan sınırları içerisinde bulunan ayrılıkçı bölgelerin Rusya tarafından desteklenmesi ve Hazar Havzası enerji kaynaklarının Batı'ya aktarımında Rusya'nın Gürcistan'a baskı uygulaması, Gürcistan'ı Avrupa- Atlantik müttefikliğine itmektir¹⁰⁶. Ancak son yaşanan Gürcistan- G.Osetya çatışmasında Gürcistan Avrupa'dan umduğu desteği bulamamıştır. Gürcistan iç sorunlarının üstesinden gelebilmesi için ve Avrupa ile ilişkilerini ilerletmek için, Rusya ile çatışmaktan kaçınmalıdır. Karadeniz güvenliğini sağlamada Nato gücünü değil Rusya'nın da katıldığı bölgesel güçleri desteklemelidir. Gürcistan'ın Türkiye ile olan ilişkilerindeki olumlu politikalar, KEİ'ye destek istenmesinde uygun bir fırsat olabilir. Gürcistan bölge oluşumlarına katkı sağlamak istediğini her fırsatta dile getirmektedir. Aynı zamanda da Nato'ya üye olmak istemektedir.

¹⁰⁵ Taşdemir, H., "Kafkasya'daki Güvenlik Sorunları", Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye (Ed.Yınanç, R.,- Taşdemir, H.), Ankara, 2002, s.223.

¹⁰⁶ Alkan, a.g.k., s.77.

2.6. Moldova

Karadeniz ile direk kıyısı olmayıp, nehir yoluyla bağlantısı vardır. Moldova başta enerji olmak üzere Rusya Federasyonu'na bağımlı durumdadır. Bu bağımlılık Moldova'nın dış politikasında Avrupa ile ilişkilerini geliştirmesine engel teşkil etmektedir. Avrupa ile coğrafi açıdan bütünleşmiş bir ülke olan Moldova'nın ihracatının sadece % 20'lik bir kısmı AB ülkelerine yapılmaktadır. Ağır sanayinin büyük bir kısmının ayrılıkçı bölge Transdinyester'de olması ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Yakın geçmişte ise Moldova 2003'te Transdinyester sorununda Rusya'nın getirdiği çözümleri reddedince, Moskova ile ilişkileri bozulmuş ve yüzünü Batı'ya dönmüştür. Ayrıca, Moldova'nın Bağımsız Devletler Topluluğu'na alternatif niteliğindeki GUAM'a (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova) girişi, Moskova'ya duyulan endişeler neticesinde gelişmiştir. Moldova son dönemde uluslararası politikada yapıcı ve dengeli bir yaklaşım izlemiştir. Türkiye ile ilişkilerinde de olumlu bir politika izlemektedir. KEİ kurucu üyelerinden olan Moldova, Karadeniz Bölgesi'ndeki sorunların çözüm yollarının araştırılıp, müzakere edilmesinde KEİ'nin uygun bir zemin olduğunu düşünmekte ve desteklemektedir.

2.7. Azerbaycan

Azerbaycan dış politikasında belirleyici unsur işgal altındaki Dağlık Karabağ sorunudur. Ermeni işgali altında olan bu topraklar ve Ermenistan'ın Rusya ve İran tarafından destekleniyor olması, Azerbaycan'ın Türkiye'ye ve Batı'ya yaklaşmasında ana etkindir. Bu kapsamda özellikle 11 Eylül sonrası ABD'nin terörle mücadelesine verdiği destek nedeniyle Azerbaycan ve ABD ilişkileri hızla gelişme göstermiştir.¹⁰⁷ Siyasi alanda başlayan ikili ilişkiler, ABD'nin 907 sayılı yasayı(ABD'nin Ermenistan ve Azerbaycan'a askeri yardım yapmasını yasaklamaktadır.) kaldırılmasıyla askeri alana da kaydırılmıştır.

Azerbaycan'ın doğal gaz ve petrol rezervlerine sahip olması ve Gürcistan ile birlikte bu enerji kaynaklarının Batı'ya aktarılmasında alternatif hat oluşturması Azerbaycan'ı hem jeostratejik hem de jeoekonomik bir oyuncu yapmaktadır.

¹⁰⁷ Alkan, a.g.k., s. 78.

Azerbaycan 16 Nisan 2009 tarihinde KEİ dönem başkanlığını Ermenistan'dan devralmıştır. Azerbaycan Karadeniz Bölgesinde yaşanan sorunların KEİ oluşumu içerisinde görüşülmesinden yanadır. Azerbaycan KEİ'nin gelişmiş organizasyon yapısının farkındadır ve bölgesel sorunlara müdahale konusunda KEİ'nin, bölge ülkeleri arasında diyalogu geliştirmeye en uygun zemin olduğunu bilmekte ve desteklemektedir.

3. NASIL BİR KEİ ?

3.1. KEİ'nin Gerçekleştirdiği Projeler

KEİ'nin günümüze kadar gerçekleştirdiği en önemli projeler ulaştırma ve iletişim sektörlerinde olmuştur. KEİ iletişim alanında üç projeyi hayata geçirmiştir; ITUR projesi ile Türkiye, Ukrayna ve Rusya denizaltından 3200 km.'lik fiber optik kablo sistemi ile birbirine bağlanmıştır; KAFOS projesi Türkiye, Bulgaristan, Romanya ve Moldova'nın katılımı ile gerçekleşmiş olup İstanbul, Varna ve Kışinev arasında doğrudan bağlantı kurulmasını sağlamaktadır. Trans Balkan Hattı isimli 3ncü proje ile İtalya, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Türkiye birbirine bağlanmıştır.

Ayrıca üye ülke uzmanları demiryolu ve karayolu ulaşımının, limanların ve bölgedeki deniz yollarının haritasını çıkartarak KEİ ülkelerinin 2005'e kadar ulusal altyapılarını ve tercihli yollarını saptamış bulunmaktadırlar.¹⁰⁸

KEİ'nin üzerinde durduğu dört önemli ulaştırma projesi bulunmaktadır. Bunlar ;

- Kuzey- Güney yönünde Baltık Denizi, Orta Rusya, Azak ve Karadeniz arasında Pan-Avrupa koridoru
- Doğu- Batı yönünde Adriyatik Denizi, Karadeniz, Orta Asya arasında Pan- Avrupa 8.Koridoru
- Tuna, Don, Volga nehirleri arasında Pan- Avrupa 7. Koridoru
- Karadeniz Pan -Avrupa Ulaştırma Alanı'dır.¹⁰⁹

Örgütün bir diğer önemli faaliyet alanı enerji sektörüdür. 1995'te ABD Merkezi Haberalma Örgütü'nün (CIA) yaptığı değerlendirmelere göre Hazar havzasında 200 milyar

¹⁰⁸ Oktay, a.g.m., s.231.

¹⁰⁹ <http://www.diplomatikgozlem.com/briefing.asp?id=106> (17.05.2009)

varil civarındaki petrol ve doğal gaz bulunduğu söylenmekle birlikte, daha sonra bu miktarın 70 milyar varile kadar düşebileceği açıklamaları yapılmıştır. Yapılan çalışmalardan 2010'a gelindiğinde Hazar bölgesinde günde 3 milyon varillik üretim yapılabileceği anlaşılmaktadır.¹¹⁰ Enerji konuları KEİ üyesi ülkeler tarafından işbirliğine yönelik şekilde gözden geçirilmiş ve bölgeden sağlanacak enerjinin çevreye zarar vermeden etkin bir şekilde boru hatlarıyla Batı'daki tüketicilere pazarlanmasının bölgede kalıcı bir barışın tesisi yönünde önemli bir adım olacağından yola çıkılarak projeler geliştirilmesi yönünde niyet bildirilmiştir.¹¹¹

3.2. KEİ Karadeniz Güvenlik İşbirliği'ne Doğru

Karadeniz Bölgesi bugün Doğu- Batı arasında hem güvenlik, hem enerji hem de ulaştırma koridoru durumundadır. KEİ bu imkânları Karadeniz ülkeleri arasında bir çatışma konusu olmaktan çıkarıp uzlaşma hususu yapabilirse, bölgesel işbirliğini canlandırabileceği ve varlığını anlamlı kılabileceği düşünülmektedir.

Böylece KEİ, sadece ekonomik faaliyetlere değil, bölgesel istikrar ve refaha da katkı sunabilecek, önümüzdeki on yıllarda ekonomi ağırlıklı yapısını terk ederek daha geniş bir görev alanına sahip olabilecek ve adını “ Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nden”, “Karadeniz İşbirliği Teşkilatı”na dönüştürebilecektir.¹¹² KEİ'nin bu dönüşüm sürecinde, Avrupa'nın Kömür Çelik Topluluğu'ndan Avrupa Birliği'ne geçişi, KEİ'nin kurumsal alt yapısının oluşturulmasında örnek alınabilir. Bu yapılanmanın AB'ye alternatif değil tamamlayıcı bir yapılanma olduğu unutulmamalıdır.

3.3. KEİ'nin Bölgesel Güvenliğe Etkisi

Karadeniz Bölgesi, Sovyetler Birliğinin dağılması, bölgesinde enerji koridoru ve stratejik öneme sahip olmasından dolayı, AB'nin Yeni Komşuluk Politikası ile birlikte ABD (NATO) için de önemli hale gelmiştir.

¹¹⁰ Oktay, a.g.m., s.231.

¹¹¹ Oktay, a.g.m., s.232.

¹¹² Kanbolat, H., “Is BSEC Turning Into the BSC?”, Today's Zaman, 3 Temmuz 2007.

Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerle ticaretini arttıran Türkiye için önemi ise Azerbaycan petrolü başta olmak üzere, Hazar Denizi enerji kaynaklarının Batı pazarına taşınmasında bir geçiş koridoru olmasıdır. Karadeniz'de işbirliği, Türkiye açısından da önemlidir. Nitekim Karadeniz'de işbirliğini geliştirmek, Türkiye'nin jeopolitik önemine yeni bir boyut katacaktır¹¹³ve bu işbirliği Türkiye öncülüğünde gerçekleşmiştir.

1990'ların başlarında Türkiye'nin ortaya attığı bir fikirle, Karadeniz'e kıyıdaş olan ülkeler arasında aşamalı olarak "serbest ticaret bölgesi" kurulması amaçlanmış daha sonra yapılan toplantılarda bu girişimin "ekonomik işbirliği" çerçevesinde değerlendirilmesine karar verilmiştir. 1992 yılında Türkiye'nin öncü girişimleri sonucu kurulmuş olan KEİ'nin,¹¹⁴ekonomik işlevlerinden farklı boyutları da vardır .

KEİ Örgütü yeniden yapılanıp etkin hale getirilmelidir. Karadeniz Bölge ülkeleri arasında ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi ve ticaretin artırılması aynı paralellikte bölgesel güvenlik ve istikrarında beraberinde getirecektir. Bir çok analizci bölge ülkeleri arasında (Azerbaycan-Dağlık Karabağ-Ermenistan, Gürcistan- Abhazya- Güney Osetya- Rusya , Moldova'da Dinyester) var olan dondurulmuş çatışmalardan dolayı KEİ'nin güvenlik örgütüne dönüşmeyeceğini savunmaktadırlar. Ancak tam tersi kendi aralarında çatışmalı olan devletlerde farklı uluslararası oluşumlara aynı çatı altında girebilmektedirler.

KEİ'nin faaliyetlerine baktığımızda, her ne kadar KEİ bölgesindeki devletlerde sürdürülebilir kalkınma için gerekli istikrarlı ekonomik ortamın yaratılmasıyla sınırlı görülse de, bölge ülkeleri arasında ekonomik iş birliği alanında başlayacak diyalogun, zamanla siyasi platforma yayılması ve bölge barışı ve güvenliğinin sağlanması olduğunu görmekteyiz. KEİ'nin kuruluş deklarasyonunun çeşitli maddelerinde belirtildiği üzere, ekonomik iş birliği, bölgede barış ve güvenliğin tesis edilmesinin bir numaralı yolu olarak görülmektedir.¹¹⁵

Bölgede, uluslararası alana paralel olarak, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı, yasadışı göç, terörizm gibi yeni sorun alanlarının ortaya çıkması ile, KEİ halihazırda son derece gelişmiş organizasyon yapısı ile bu sorunlara müdahale konusunda bölge ülkeleri arasındaki diyalogu

¹¹³ Koçer, G., "Karadeniz'in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye", Akademik Bakış Dergisi, Sayı.1, Ankara, 2007,s.208.

¹¹⁴KEİ hakkında ayrıntılı bilgi için sayfa 5'e bkz.

¹¹⁵ Koçer, a.g.m., s.209.

geliştirmeye yönelmiştir.¹¹⁶ Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler BLACKSEAFOR, KUH ile bölgede teröre ve organize suçlara karşı mücadele konusunda da kararlılıklarını ortaya koymuşlardır.

KEİ'nin ekonomik bir örgüt olarak ortaya çıkmış olmasına rağmen gelişmiş kurumsal yapısı ile bölgedeki düşük yoğunluklu güvenlik sorunlarını çözümlerle sonuçlandıracağı beklenmektedir. KEİ Şartının imzalanmasından hemen sonra yayınlanan Yalta Zirvesi Deklarasyonunda KEİ ülkeleri" ekonomik işbirliğinde sağlanan ilerlemenin bölge ülkelerinin yararına olacak şekilde istikrar ve güveni arttıracğını" belirterek, KEİ'nin bölgede istikrar ve güveni sağlama konusundaki rolüne atıf yapmaktadırlar.

KEİ Şartı'nın 4.Maddesinde, işbirliği alanları içerisine 1992'deki İstanbul Deklarasyonunda bulunmayan " örgütlü suçlar ve uyuşturucu, silah ve radyoaktif madde kaçakçılığı, her türlü terör hareketi ve yasadışı göçle mücadele" eklenmiştir. Bu çerçevede Nisan 2001'de benimsenen KEİ Ekonomik Ajandası KEİ ülkelerinin güvenlik kaygıları ile organize suçlara karşı mücadele arasında doğrudan bağlantı kurarak bir dönüm noktasını teşkil etmektedir.

Ajandanın 3ncü bölümünde "barışı koruma ve sorunların çözümü meselelerine girmeyen KEİ bölgesel bir ekonomik örgüt olarak güvenliğe katkısını ekonomik işbirliği yoluyla" yapmaktadır. Bununla birlikte KEİ'nin Avrupa güvenliği ve istikrarına bu şekilde katkısı büyük siyasi önem taşımaktadır."¹¹⁷ diye belirtilmiştir.

3.4. KEİ'nin Etkinleşmemesinin Sebepleri ve KEİ'de Yapılması Gereken Değişiklikler

Varlığını sürdürmesine rağmen önemli bir gelişme gösterememiş olan KEİ'nin bu başarısızlığının sebeplerine baktığımızda;

- KEİ üyesi ülkelerin önceliklerini değiştirerek günümüzde en ileri entegrasyon olan AB ile ilişkilerinin olmasıdır. Bu ilişki KEİ'nin derinlemesine gelişmesini yavaşlatmıştır.
- KEİ'ye üye ülkelerle ekonomik bütünleşmenin sağlanamaması ve büyük bir pazarın

¹¹⁶ Oktay, a.g.m., s.238.

¹¹⁷ Oktay, a.g.m., s.239.

- oluşturulamaması,
- Türkiye'nin AB'den kaynaklanan KEİ'ye üye ülkelerine uyguladığı Gümrük Birliği Anlaşması
 - Pazar oluşumunda KEİ ülkeleri arasında bölgede etkinlik sağlanamaması, hukuki prosedürlerin yavaş işlemesi
 - KEİ bölge ülkelerinin siyasi istikrara sahip olmamalarını görmekteyiz.

Temel sebep esasında; Üye ülkelerin örgütü kalıcı faktörlere dayalı aksiyoner nitelikli bir yapı olarak değil, konjonktürle ihtiyaçlara cevap verebilecek reaksiyoner bir yapı olarak görmeleridir. Üye ülkelerin;

- Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye üye olması,
- Türkiye'nin dış ekonomik ilişkisinde AB'yi merkeze alması Gümrük Birliği anlaşmasını imzalaması sonrasında aday statüsü kazanması,
- Rusya'nın G-8 çerçevesinde AB'nin lokomotif ülkeleri ile ayrı bir düzlemde ilişkiye girmesi,
- Türkiye'nin ECO ve KEİ arasında Rusya ve İran ile olan ilişkilerinde alternatif alanlara oynuyor gözükmektedir üye ülkelerin örgütü merkeze alan bir siyasi iradelerinin olmadığını göstermiştir.

KEİ'nin genişleme sürecinde örgütün başarısızlığına temel oluşturmuştur. KEİ öncelikle Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerden başlayarak kademeli bir genişleme stratejisi yerine Balkanlar ve Kafkaslardaki çevre ülkelerin de bünyeye alınması hem ortak bir siyasi irade oluşma sürecini baltalamış, hem de zaten kendi içlerinde bunalımlı bir dönem yaşayan bu ülkelerin iç çelişkilerini örgüt yapısına taşımıştır.¹¹⁸ Bu çatı altında aralarında çatışma olan ülkeler karşılıklı temas imkanı bulmuşsa da bu temaslar diplomatik zemin yoklama safhasından işbirliği safhasına geçecek boyuta ulaşmamıştır. Türkiye açısından Yunanistan'ın örgüte üyeliği tamamen bir siyasi öngörüsüzlük olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca en önemlisi; Türkiye ve Rusya'nın ortak siyasi iradesi olmaksızın KEİ'nin reel bir canlılık kazanması mümkün gözükmemektedir.

¹¹⁸ Davutoğlu, A., Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, İstanbul, 2004, s.278.

AB ve NATO'nun Karadeniz'e doğru genişlemesi ve Rusya Federasyonu dışındaki Karadeniz ülkelerinin AB ve NATO'ya üyelik isteği KEİ'yi gölgede bırakmıştır diyebiliriz.

Yapılması gerekenler değişiklikler;

Tüm bu olumsuzluklara rağmen yeni bir oluşum sayılan KEİ, üye ülkelerin coğrafi yakınlıkları, ekonomilerinin birbirlerini tamamlamaları, kültürel bağları, kurumsallaşmış yapısı, aralarında çatışmalı olan ülkeleri aynı oluşum içerisinde Batı'nın girişimi olmadan toplayabilmiş olması ile başarılı bir bölgesel örgüt olabileceğini göstermiştir. Türkiye KEİ bölgesindeki ortak coğrafyadan, tarihten en etkin şekilde işbirliği yönünde faydalanmalıdır. İşbirliğinde Türkiye tarafından ortak tarih ve kültür kardeşliği vurgusu yapılarak KEİ'ye etkinlik kazandırılmalıdır.

KEİ rasyonel bir politikayla hem etkinliğini arttırmalı hem de şu ana kadar ki var olan vizyonunu değiştirmelidir.

KEİ'nin etkin hale getirilmesi için adım olarak bölge ülkeleri arasında ticaret hacminin arttırılması düşünülebilir. Öncelikle KEİ üyesi sorunlu devletler yönetimlerinde demokrasiye öncelik vermelidirler. Bu noktada Türkiye hükümet olarak yol gösterici, teşvik edici olmalıdır.

Türkiye KEİ oluşumunda yapmış olduğu hatayı (Yunanistan'ın kabulü ve Karadeniz Ticaret ve Kalkınma Bankası'nın Selanik'te kurulmuş olması) bir daha tekrar etmemeli genişleme sürecinde duygusal bir dış politika değil, Türkiye'nin çıkarlarını gözetmelidir.

Üye ülkeler piyasa ekonomisine geçmelidir. KEİ'ye üye ülkeler arasında hukuki prosedürler olabildiğince en aza indirilmeli, çünkü serbest ticaretin sağlayacağı ekonomik işbirliği beraberinde KEİ bölgesi siyasi istikrarı ve güvenliği de beraberinde getirecektir. Günümüzde artık uluslar arası güvenlik anlayışı değişmiştir. Güvenliğin sağlanması yalnızca askeri güçle olamaz, askeri güç-ekonomik güç ile birleşmelidir. Çatışma alanlarına baktığımızda kazanan tarafın ekonomik yönden güçlü taraf olduğunu görürüz.

KEİ bölgesinin yeniden yapılanmasında temel etkileyici faktör özel sektördür. Türkiye hükümet olarak imkânları doğrultusunda Karadeniz ülkelerine yatırımı teşvik etmeli ve kendisine ticari bağılılığını arttırarak bölgede etkin olabilir.

Türkiye hükümet olarak ve Rusya'nın ortak siyasi iradesiyle KEİ'ye yeni düzenlemeler getirilmeli bölge ülkelerinin de KEİ konusunda desteği alınmalı. Türkiye, Karadeniz'de çıkan herhangi bir çatışma ya da sorunda, dış politikasını milli çıkarları göz ardı etmeden, duygusal tepkilerden uzak Rusya ile ikili ilişkileri bozmadan sürdürmeli ve yönlendirmelidir.

Bugün dondurulmuş çatışma bölgelerindeki ülkelerde KEİ'de güvenlik konularının ele alınmasını istemektedirler. Rusya Federasyonu Dış İşleri Bakanı Lavrov'da güvenlik sorunlarının çözümünde KEİ'yi uygun bir zemin olarak değerlendirmiştir. Türkiye kuruluşunda öncülük ettiği bu örgüte gereken önemi verdiğiinde, uluslararası arenada ve AB'de vizyonunu da güçlendirmiş olacaktır.

SONUÇ

Soğuk savaşın bitmesi ile birlikte Karadeniz'e uluslararası ilgi artmıştır. Bölgeye olan ilginin artmasının temelinde yatan sebepler; Soğuk savaş sonrasında, yaşanan bölgesel (yeni devletlerin kurulması), Batı'nın artan enerji ihtiyacı ve uluslararası (11 Eylül) değişimlerdir.

Buna paralel olarak da Karadeniz'in güvenliğinin sağlanması bahanesiyle Batı ve ABD bölgede NATO aracılığıyla küresel aktör olma çabasıdır. Karadeniz'in güvenliğinin sağlanmasında ABD, Batı için risk taşıyan uyuşturucu, silah, insan kaçakçılığı, yasadışı göç, terörizm ve olası nükleer yayılma gibi olasılıkları kapsamlı bir şekilde, ancak NATO'nun Karadeniz'e girmesi, bu bölgeye dahil edilmesi ile engellenmesinin mümkün olabileceğini, savunmaktadır. ABD'nin esas politikası Karadeniz güvenliğini sebep göstererek, bölgeye yerleşme isteğidir. Bu bağlamda ABD'nin son yaşanan Gürcistan-G.Osetya çatışmasında bölgeye insani yardım adı altında NATO gemilerini sokması, Karadeniz'de gövde gösterisi yapmış olması, Karadeniz'i uluslararası aktörlerin nüfuz mücadelesi verdikleri bir alan haline getirdiğinin, göstergesidir.

Bölgede güvenliğin sağlanması amacıyla NATO'nun Karadeniz'e girmesini Rusya Federasyonu'da, Türkiye'de istememektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin öncü girişimleri sonucunda oluşturulan; BLACKSEAFOR, KUH ve KEİ devreye girmiştir. Bu oluşumların temelinde, "Karadeniz'de güvenliğin Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerle sağlanması" anlayışı yatmaktadır. Türkiye BLACKSEAFOR'la Karadeniz'de bölgeselleşme hareketine katkı sağlayarak, Karadeniz'e kıyıdaş ülkelerin silahlı kuvvetleriyle işbirliğine bağlı güveni arttırmıştır. Türkiye bölgesel güvenlik sorunların çözüm zemini olarak BLACKSEAFOR'la başardığı işbirliğini, sağladığı güveni KEİ düzlemine taşınmalıdır. Türkiye Karadeniz dış politikasında KEİ'ye gereken önemi artık vermelidir. Türkiye siyasi iktidarı Karadeniz'deki bunalımları çözmeye Kafkas İstikrar ve İşbirliği Platformu yerine var olan KEİ zeminini güçlendirerek etkinleştirmeli, yenileyerek öncü politika sergileyerek, kullanılmalıdır. Türkiye bu etkinleştirmede KEİ'ye deneyimlerini sunmalıdır.

KEİ güçlendirilirken Türkiye, Avrupa'nın Kömür Çelik Topluluğu'ndan Avrupa Birliği'ne geçiş süreci deneyimini örnek almalıdır. Gerekirse KEİ, AB gibi kurumsallaşmaya giderek, eksik altyapısını, komite sayılarını arttırarak dönüşümünü tamamlamalıdır. KEİ

yalnızca AB'ne tamamlayıcı bir örgüttür. Bu konuda Türkiye NATO üyeliği ve AB süreci ile KEİ'ye mevcut deneyimlerini aktarabilir bu da KEİ'nin güçlendirilmesine katkı sağlar. Karadeniz havzasında barış, istikrar ve güven bunalımlarını aşmada KEİ artık Türk dış politikasında yerini almalıdır.

Son yaşanan Kafkasya krizinde (Gürcistan –G.Osetya çatışması) Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'da KEİ'ni sorunların çözümünde yeterli ve uygun bir zemin olduğunu açıklamış ve KEİ'yi desteklemiştir. Bu noktada KEİ'nin kendi içerisinde çatışmalı ülkeler olduğunu bu sebepten dolayı KEİ'nin güvenlik örgütü haline dönüşmeyeceğini, düşününlerde vardır. Ancak incelediğimiz yaklaşımlara ve analizlere göre bölgesel oluşumlarda aralarında çatışmalı olan ülkelerin, bir araya gelebildiklerini görmüş olmaktadır. Nitekim KEİ'yi dönüştürecek, yeniden yapılandırarak etkin bir örgüt haline getirecek yine; Türkiye'dir.

KEİ, bu noktada daha etkin ve verimli bir yapılanmaya gitmelidir. Nitekim Karadeniz Bölgesinde aralarında çatışmalı devletleri tek çatı altına toplayabilen örgüt olma özelliğini KEİ taşımaktadır. KEİ bölgesindeki güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilecek etkin bir karar alma mekanizması geliştirmelidir. KEİ bugün çalışmalarıyla uluslararası kuruluşlardan ve devletlerden ilgi gören bir örgüt halini almıştır. Bundan KEİ'nin istifade ederek daha işlevsel hale getirilmesi bölgenin güvenliğini sağlamada etkili olabilir. Bölgesel işbirliğinin arttırılarak bölgenin kalkınmasının sağlanmasıyla bölgede çatışma riskide azalacaktır.

Bu noktada Türkiye siyasi açıdan, Kafkasya politikasını gözden geçirmeli ve Kafkas İstikrar ve İşbirliği Platformu yerine, KEİ'yi desteklemelidir. Türkiye KEİ'yi bölgede kendi etkinliğini de arttıracak stratejik bir araç olarak görmeli ve bu aracı kullanmalıdır. Kafkasya'da veya Karadeniz bölgesinde yaşanan bir bunalımda KEİ'nin sorun çözümünde uygun bir zemin olarak kullanılması, öncelikle Türkiye olmak üzere, bütün taraflara uluslararası arenada önemli bir güç kazandıracaktır. Bu ise Türkiye ve diğer KEİ ülkelerinin karşılıklı ekonomik bağımlılıklarına bağlıdır. Ekonomik ilişkilerin güçlenmesi bölge barışını da beraberinde getirir. Ayrıca KEİ üyesi ülkelerin, Karadeniz bölgesinde böyle bir oluşumun ortaya çıkmasını Avrupa-Karadeniz işbirliğinin önemli bir parçası olarak kabul ettikleri ve KEİ'yi AB'yi tamamlayan bir alt sistem olarak gördükleri söylenebilir.

Karadeniz gün geçtikçe direkt olmasa da NATO ve AB denizine dönüşmektedir. Bu durumda Türkiye Karadeniz güvenliği'nin sağlanmasında mevcut durumu koruyabilmelidir. Temel ölçü olarak da Montrö Sözleşmesi'nden doğan hakkını savunmalıdır ve Karadeniz politikasında ülke menfaatlerini gözeterek politika üretmelidir. Türkiye Karadeniz güvenliğini sağlamada, uluslararası ve bölge oluşumlarda edindiği deneyimi, dış politikasında anımsayarak, harekete geçirmelidir. Türkiye KEİ'yi ekonomik bir örgütten güvenlik bunalımlarının çözüldüğü, bir örgüte dönüştürme gücü ve deneyimine sahiptir. Karadeniz'de KEİ aracılığıyla bölgesel ve stratejik güç olarak, bölge ülkeleri arasında ve uluslararası arenada etkinliğini arttırmalıdır. Türkiye'nin Karadeniz politikası, KEİ ile şekillenmelidir. Türkiye ise Rusya ile ilişkilerini, milli menfaatlerini gözeterek sürdürmelidir. Sonuçta bölgede Rusyasız bir politika üretmek, Türkiye için olumsuz sonuçlar doğurabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Aydın M., Erhan Ç., Beş Deniz Havzasında Türkiye, Ankara, 2006.

Ascherson, N., Karadeniz (Çev. K.Emiroğlu), İstanbul, 2001.

Aydın, M., Küresel Politikada Orta Asya, Ankara, 2005.

Alkan, A., Karadeniz Güvenliği, Ankara, 2006.

Aydın, M., Türkiye'nin Avrasya Macerası, Ankara, 2007.

Buttanrı, B., Bölgesel Güç Karadeniz, İstanbul, 2004.

Brzezinski, Z., Büyük Satranç Tahtası, İstanbul, 1998.

Davutoğlu, A., Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, İstanbul, 2004.

Goldenberg, S., Pride of Small Nations, London, 1994.

Hasgüler, M.-B.Uludağ, M., Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, İstanbul, 2007.

Huntington, S.P., Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması, (Çev. Turhan, M., Soydemir, C.), İstanbul, 2005.

İstikbal, M.A., "Türk Boğazları'nın Stratejik Önemi", Uluslararası Mücadelenin Yeni Odağı Karadeniz (Ed. Öztürk, O.M.- Sarıkaya, Y.), Ankara, 2005.

Kandemir, E., Uluslararası Sistemin Yeni Düzen Arayışında Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği, İstanbul, 2008.

Neef, C., Kafkasya Rusya'nın Kanayan Yarası, İstanbul, 2004.

Oran, B., Türk Dış Politikası, İstanbul, 2001.

Özgöker, U., Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler, İstanbul, 2006.

Tavkul, U., Etnik Çatışmaların Gölgesinde Kafkasya, İstanbul, 2002.

Yılmaz, S., Güç ve Politika, İstanbul, 2008.

Makaleler:

Altıntaş, H., "KEİB: Karadeniz Ekonomik İşbirliği", Uluslararası Örgütler ve Türkiye (Ed.Çalış, Ş-H.), Konya, 2006.

Ağacan, K., "Karadeniz'e Kafkasya'dan Bakmak", Avrasya Dosyası, S.212, Ankara, 2007.

Akgün, M., "Karadeniz'de Güvenlik ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği", (Rapor) Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 1994.

Kanbolat, H., "Karadeniz'in Değişen Jeopolitiği", (Kanbolat, H.), "Türkiye, Karadeniz'de Yeni Ufuklara Yelken Açmak İstiyor", Stratejik Analiz Dergisi, S.76, Ankara, 2007.

Kasım, K., "11 Eylül Sürecinde Kafkasya'da Güvenlik Politikaları", Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları, S.27, Ankara, 2006.

Kanbolat, H., "Abhazya ve Güney Osetya Sorunu" Stratejik Analiz Dergisi, S.76, Ankara, 2008.

Kamalov, İ., "Karadeniz Bölgesindeki Bazı Güncel Sorunlar", Karadeniz Araştırmaları, S.14, Ankara, 2009.

Kanbolat, H., "Abhazya ve Güney Osetya Sorunu Çatışmaya Yönelebilir mi?" Stratejik Analiz Dergisi, S.74, Ankara, 2008.

Koçer, G., “Karadeniz’in Güvenliği: Uluslararası Yapılanmalar ve Türkiye”, Akademik Bakış Dergisi, S.14, Ankara, 2007.

Kanbolat, H., “Türkiye Karadeniz’e, Rusya Federasyonu Akdeniz’e ”, Stratejik Analiz Dergisi, S.7, Ankara, 2007.

Kanbolat, H., “ Karadeniz’in Jeopolitik Önemi Artıyor”, Stratejik Analiz Dergisi, S.49, Ankara, 2008.

Oral N, Akten N, Ece J-N, Kanbolat H., “Karadeniz’in Değişen Jeopolitiği Çerçevesinde 71.Yıldönümünde Montrö Boğazlar Sözleşmesi” Avrasya Dosyası, S.104, Ankara, 2007.

Oktay, E-G., “ Türkiye’nin Avrasya’da Çok Taraflı Girişimlerine Bir Örnek: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü” , Türkiye’nin Avrasya Macerası (Der. Aydın, M.), Ankara, 2007.

Pamir, N., “ Karadeniz: Enerji Güvenliğine ve Kaynakların Çeşitlendirilmesine Açılan Kapı”, Avrasya Dosyası, S.250, Ankara, 2007.

Sanberk, Ö., “Türkiye, ABD ve Yeni Karadeniz Bölgesinde Dönüşüm İçin İşbirliği” Avrasya Dosyası, S.45, Ankara, 2007.

Taşdemir, H., “Kafkasya’daki Güvenlik Sorunları”, Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye (Ed.Yinanç, R.,- Taşdemir, H.), S.223, Ankara, 2002.

Uysal, B., “SSCB’nin Dağılmasından Sonra Türkiye ile Rusya Federasyonu İlişkilerinin Güvenlik Açısından Değerlendirilmesi”, Stratejik Araştırmalar Dergisi, S.135, Ankara, 2006.

Tezler

Yenigün, M.C., “Askeri, Hukuki, Ekonomik ve Dış Politik Açılardan Türk Deniz Politikası”, (Doktora Tezi), İstanbul, 1997.

Angı, N.Ö., “ Genişleme Sürecinde Avrupa Birliği’nin Enerji Politikaları ve Türkiye” , (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008.

Projeler

Gülcan, M., “Karadeniz Ekonomik İşbirliği”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Projesi), İstanbul, 2007.

Raporlar

Kuloğlu, A., “60.yılında NATO ve Türkiye İlişkileri”, Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor 2, Ankara, 2009.

Çelikpala, M., “Kafkasya’da Neler Oluyor?”, Kafkasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (Tartışma Metinleri 0901), Ankara, 2009.

Gazeteler

Demirtaş, S., “ Karadeniz NATO’ya kapalı”, Cumhuriyet, 29 Ağustos 2004.

Kanbolat, H., “Is BSEC Turning Into the BSC?”, Today’s Zaman, 3 Temmuz 2007.

Aksay, H., “Krizin Yeni Adresi: Karadeniz ve Kafkasya”, Taraf, 28 Ağustos 2008.

Kanbolat, H., “ Kafkas İstikrar Paketi Projesi Türkiye Kafkasya’da Ne Yapabilir? ”, Zaman , 16 Ağustos 2008.

İnternet Kaynakları

<http://www.diplomatikgozlem.com/briefing.asp?id=106> (17.05.2009)

www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=6&ID=580 (28.05.2009)

<http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei.tr.mfa> (18.05.2009)

<http://eski.bahcesehir.edu.tr/UserFiles/bulten/karadenizbulteni002.pdf> (02.04.2009)

http://www.bsec-organization.org/main.aspx?ID=BSEC_Flags_and_Logo (02.04.2009)

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/52/Black_Sea_map.png (01.04.2009)

<http://www.kaum.ktu.edu.tr/yayinlar/karabag.htm> (04.04.2009)

<http://www.turksam.org/tr/a216.html> (04.04.2009)

www.blackseafor.org/Kurulus_Ana.asp (25.04.2009)

www.blackseafor.org/Gorev_Ana.asp (25.04.2009)

www.dzkk.tsk.mil.tr/turkce/anasayfa.asp (26.04.2009)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Karadeniz_Ekonomik_%C4%B0%C5%9Fbirligi%C4%9Fi
(02.04.2009)

www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm (26.04.2009)

<http://www.turksam.org/tr/a907.html> (03.05.2009)

www.dzkk.tsk.mil.tr/turkce/DzKKUluslarArasiGorevler.asp?strAnaFrame=DzKKUluslarArasiGorevler&strIFrame=DzKKUluslararasiFaaliyetler (26.04.2009)

www.tsk.mil.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_17_Karadenizin_Deniz_Guvenligi/Karadenizin_Deniz_Guvenligi.htm (26.04.2009)

www.guuam.org/general/browse.html (28.05.2009)

ÖZGEÇMİŞ

6 Aralık 1983 tarihinde İstanbul'da doğdum. İlköğretim ve liseyi İstanbul'da tamamladım. 2006 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun oldum. 2006 yılında Fatih Üniversitesi'nde İngilizce Hazırlık eğitimi aldıktan sonra 2007 yılında da Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım. 2008 yılından bu yana, stajyer Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olarak çalışmaktayım.

Özel ilgi alanlarım, uluslararası güvenlik politikaları ve uluslararası ekonomi politiktir. Yabancı dilim İngilizcedir.

Tülin KARAMAN

